

Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları

Objectives and Results of Turkish Military Operations in the North of Syria

Doğan Şafak POLAT*

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin Suriye'de hibrit ortamda harekât hususunda edindiği tecrübenin pek çok devlete göre daha fazla olduğunu, bölgedeki siyasi etkisini arttırdığını ve dolayısıyla Suriye'nin iç savaş sonrası yeniden yapılanma sürecinde söz sahibi olacağını göstermektedir. ABD, Suriye'nin kuzeyinde şimdilik otonom bir Kürt bölgesi oluşturmak istemekte ve Türkiye'nin tüm itirazlarına rağmen bölgede PKK'nın Suriye kolu PYD/ YPG ya da kendi isimlendirmesiyle Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ile ittifak yaparak DEAŞ ile savaşmaktadır. ABD, PYD/YPG'ye, silah ve para dâhil her türlü yardımı yapmıştır. Türkiye ise bu durumu bekası açısından tehdit olarak görmüş ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile uluslararası hukuka uygun olarak 24 Ağustos 2016 tarihinde önce Fırat Kalkanı Harekâtını; sonrasında ise 20 Ocak 2018 tarihinde Zeytin Dalı Harekâtını ve son olarak 9 Ekim 2019 tarihinde Barış Pınarı Harekâtını gerçekleştirmiştir. Her üç harekâtın da amacı bölgeyi teröristlerden temizlemek ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün gözetilerek ülkede istikrarın yeniden oluşturulmasına katkı sağlamak olarak belirlenmiştir.

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0003-0786-1789, e-posta: doganpolat@arel.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted : 14.02.2019

Kabul Tarihi / Accepted : 18.02.2020

Anahtar Kelimeler: Suriye İç Savaşı, Fırat Kalkanı Harekâtı, Zeytin Dalı Harekâtı, Barış Pınarı Harekâtı, DEAŞ.

Abstract

The aim of this study is to show that Turkey's experience in the operations of Syria in the hybrid environment is more than a lot of states', and increased its political influence in the region as well, and thus would have a say in the process of reconstruction of Syria after the civil war. The US, for the time being, wants to create an autonomous Kurdish region in northern Syria, and despite Turkey's all objections, it makes an alliance with PKK's Syrian branch PYD/YPG or so called as the Syrian Democratic Forces (SDF) for fighting DAESH. The US has provided all kinds of assistance to the PYD/YPG, including arms and money. Seeing this as a threat to its survival, Turkey first conducted the Euphrates Shield Operation with the Free Syrian Army (FSA) on August 24, 2016, and then the Operation of the Olive Branch on January 20, 2018, and finally the Peace Spring Operation on October 9, 2019. The main purpose of these three operations was to clear the area from the PYD/YPG and DAESH terrorists and to contribute to the reconstruction of stability in Syria by considering the territorial integrity of the country.

Keywords: Syrian Civil War, Operation Euphrates Shield, Operation of Olive Branch, Operation of Peace Spring, DAESH.

Giriş

Arap Baharı sürecinde Tunus'ta başlayan ve Kuzey Afrika ülkelerini de etkileyerek 2011 yılından itibaren Suriye'ye sığınan kitlesel halk hareketleri dış güçlerin de etkisiyle giderek bir iç savaşa dönüşmüştür. Binlerce Suriyeli ölmüş, yaralanmış ve yaklaşık 13 milyon Suriyeli ülkelerini terk ederek göç etmek zorunda kalmışlardır.¹ Suriye içinde yaklaşık 6,6 milyon kişi evlerini terk etmiş; ülkelerini terk ederek

¹ Adam Bacsko, Gilles Dorransoro ve Arthur Quesnay, *Suriye-Bir İç Savaşın Anatomisi*, (çev. Ayşe Meral), İletişim Yayıncılık, İstanbul, s. 15.

mülteci konumuna düşenlerin sayısı ise altı milyona yaklaşmıştır.² Türkiye, yaklaşık 910 kilometrelik bir sınırı olan Suriye'den gelenlere insani yardım kapsamında sınırlarını açmış ve üç milyonu aşkın Suriyeli Türkiye'ye göç etmiştir.³ Suriye'den gelecek mülteci akını önlemek ve gelenleri Türkiye'de tutmak amacıyla Avrupa Birliği (AB) Türkiye'ye yardım etmeyi taahhüt etmiştir.⁴ Ancak geçen süreçte AB'nin yardımları sınırlı kalmış; Türkiye ise bugüne kadar 40 milyar doların üzerinde harcama yapmıştır.⁵

Uluslararası terörizmle mücadele kapsamında başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere tüm uluslararası örgütlerin almış olduğu kararları ve eylem planlarını destekleyen Türkiye, Yabancı Terörist Savaşçılarla ilgili olarak uluslararası toplumun devreye sokmuş olduğu her türlü “terörle kapsamlı mücadele” eylem planına destek vermiştir.⁶

² UNHR, Resmî İnternet Sayfası “Syria Regional Refugee Response”, 05.03.2020 tarihli raporuna göre mülteci konumundaki Suriyeli sayısı 5.563.847 olarak belirtilmiştir. Türkiye'de ise 3.589.289 Suriyeli bulunmaktadır. Bkz. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (Erişim Tarihi: 09.03.2020).

³ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Resmî İnternet Sitesi, 05.03.2020 tarihindeki “Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler” başlıklı raporuna göre Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 3.589.289 olmuştur. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 09.03.2020).

⁴ Avrupa Komisyonu, 29 Kasım 2015'te düzenlenen Türkiye-AB Zirvesinde, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için üç milyar avro tutarında bir fon oluşturacağını taahhüt etmiştir. Ardından 18 Mart 2016 tarihinde yapılan ikinci zirvede ise bu fonun tükenmesi durumunda ek üç milyar avro daha sağlayacağını açıklamıştır (Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT) ismiyle oluşturulan fon, her biri üç milyar Avro tutarında iki eşit dilime bölünmüş olan toplam altı milyar Avroluk bir bütçeye sahiptir). Fonun tamamının 2019 yılı sonuna kadar ödenmesi kararlaştırılmasına rağmen şimdiye kadar 2,7 milyar avroluk kısmı Türkiye'ye ödenmiştir. Toplamda 4,3 milyar avrosu sözleşmeye bağlanan fonun tamamının Türkiye'ye ödenmesinin en geç 2025 yılında olacağı ifade edilmiştir. Bkz. <https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/> (Erişim Tarihi: 09.03.2020).

⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin misafir ettiği dört milyonu bulan sığınmacıya 40 milyar doların üzerinde harcama yaptığını ancak Avrupa Birliği'nden sadece üç milyar avro geldiğini ifade etmiştir. Bkz. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/116954/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-nin-kahraman-kadınları-programına-katildi> (Erişim Tarihi: 09.03.2020).

⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, “Türkiye'nin Uluslararası Toplumun

Türkiye, Ekim 2013 tarihinde Irak Şam İslam Devleti'ni (*Devlet'ül Irak ve's Şam-DEAŞ*) terörist örgüt olarak kabul etmiş;⁷ ortaya koyduğu “açık kapı politikası”⁸ bağlamında DEAŞ saldırılarından kaçan ve istikrarlı yaşam alanlarına ulaşmaya çalışan Suriye halkının Türk sınırından geçişine müsaade etmiştir.⁹ Ancak bu süreçte Türkiye, Yabancı Terörist Savaşçıların geçişlerine yönelik olarak “sıfır tolerans”¹⁰ politikası izlemesine rağmen Suriye sınırının uzun ve kontrol edilebilmesinin zor olması nedeniyle DEAŞ örgütüne katılmak üzere Avrupa'dan Suriye'ye geçen teröristler için Türkiye bir geçiş ülkesi haline gelmiştir. Suriye'deki iç savaştan kaçarak Avrupa'ya sığınmak isteyen Suriyelilerin sayılarının giderek artması ve çocuklar dâhil bir kısmının Ege ve Akdeniz'de boğularak ölmeleri Avrupa dâhil tüm dünyanın dikkatini Suriye sorunu üzerine çekmiştir.¹¹

Terörle Mücadele Çabalarına Katkıları”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-uluslararası-toplumun-terorle-mucadele-cabalarına-katkıları.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 09.03.2020).

⁷ Dolunay Şenol vd., “İŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, Cilt: 26, ss. 277-292.

⁸ Türkiye, ülkelerindeki savaş ortamından kaçan Suriyelilere beş yılı aşkın bir süredir “açık kapı politikası” uygulamakta ve uluslararası yükümlülükleri çerçevesinde, sınırda “geri göndermeme” ilkesine titizlikle uymaktadır. Bkz. T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, “No: 83, 3 Nisan 2016, Türkiye'nin Bazı Suriyelileri Zorla Ülkelerine Geri Gönderdiği İddiaları Hk.”, http://www.mfa.gov.tr/no_-83_-3-nisan-2016_-turkiye_nin-bazi-suriyelileri-zorla-ulkelerine-geri-gonderdigi-iddialari-hk_tr.mfa (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, “Dışişleri Bakanı Davutoğlu “BM Güvenlik Konseyi'ni Daha Fazla Geç Kalmadan İnsani Duruma Çözüm Bulacak Güçlü Bir Karar Almaya Çağırıyorum”, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-bm-guvenlik-konseyini-daha-fazlagec-kalmadan-insani-duruma-cozum-bulacak-guclu-bir-karar-almaya-.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 02.11.2018).

¹⁰ “Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Newsweek Dergisinde Yayınlanan “Demokrasi Düşmanlarına Karşı Demokrasi İle Savaş” başlıklı makalesi, 8 Ağustos 2016, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-newsweek-dergisinde-yayinlanan-makalesi-8-agustos-2016.tr.mfa (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

¹¹ Muzaffer Akdoğan, “Avrupa Birliği'nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi”, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 2018, Cilt: 1, 48-74, s. 50. BBC İnternet Sayfası, 03.09.2015 tarihli ve “İtalyan basınından Avrupa'ya Aylan Kurdi eleştirisi” başlıklı haberde ailesiyle birlikte Türkiye üzerinden Yunanistan'a gitmeye çalışırken teknenin batması sonucu Bodrum'da cansız bedeni sahile vuran Suriyeli bebek Aylan Kurdi'nin

Soğuk Savaş sonrasında 2003 yılında PKK'nın Suriye kolu olan Demokratik Birlik Partisi (PYD) kurulmuş¹² ve Suriye'nin kuzeyinde etkinliğini giderek artırmıştır. Arap Baharı Suriye'yi de içine alınca 2011 yılından itibaren Esed rejiminin de göz yummasıyla PYD, Suriye'nin kuzeyinde doğuda El Cezire, ortada Ayn el Arap ve batıda Afrin olmak üzere üç bölge ve altı kanton kurmuştur.¹³ Söz konusu kantonlarda sözde Kürdistan Topluluklar Birliği (*Koma Civakên Kurdistan-KCK*) kapsamında bir yönetim oluşturulmuştur.

Orta Doğu'nun yeniden şekillenmesi kapsamında küresel güçler Arap Baharı sürecini bir fırsat olarak görüp, kendi politikalarını uygulamaya başlamışlardır. Bu kapsamda 2014 yılında Ayn El Arap'ta çıkan çatışmalar esnasında PYD'nin gösterdiği çaba hem Avrupalı devletlerin, hem de Suriye'de daha etkili bir tutum almak isteyen ABD'nin dikkatini çekmiştir. Acun ve Keskin'e göre ABD, PYD'yi kontrolü altına alarak bölgenin etnik yapısını değiştirerek yeni bir toplum kurma yoluna gitmiştir.¹⁴ ABD, Suriye'nin kuzeyinde “şimdilik” otonom bir Kürt bölgesi oluşturmak istemektedir.¹⁵ Bu maksatla ABD, NATO'da müttefikleri olan Türkiye'nin tüm itirazlarına rağmen bölgede PYD ve onun silahlı gücü olan Halk Koruma Birlikleri (YPG) ya da

fotoğraflarının Avrupa'da büyük yankı uyandırdığı belirtilmiştir. Bkz. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_italya_basin_aylan_kurdi (Erişim Tarihi: 02.11.2018).

¹² Can Acun ve Bünyamin Keskin, “PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG”, *SETA Rapor*, 2016, ss. 7-62, http://www.setav.org/assets/uploads/2017/01/PYD_YPG_.pdf (Erişim Tarihi: 02.11.2018).

¹³ ABD, SDG'ye meşruiyet kazandırmak için Kuzey Suriye'yi üç bölgeye ayırarak her birinde iki olmak üzere toplam altı kantondan oluşan bir Kürt federasyonu projesinin altyapısı üzerinde çalışmaları başlatmıştır. Üç bölgeye ayrılan sözde Kuzey Suriye Federasyonu'nun El Cezire bölgesinde Kamışlı ve Haseki kantonları, Fırat adı altındaki ikinci bölgede Ayn el Arap, El Medine, Sırrın ve Tel Abyad kantonları, üçüncü bölge olan Afrin'de ise Tel Rıfât, Cindires ve Raju kantonları yer almaktadır. Bkz. Murat Köylü, “Suriye, PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 2018, Sayı: 11, ss. 70-86.

¹⁴ Can Acun ve Bünyamin Keskin, *a.g.y.*, ss. 7-62.

¹⁵ Taşkın Deniz, “Suriye'nin Durumu, ABD - Rusya ve Türkiye'nin Tutumu”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 2013, Sayı: 27, ss. 314-332; s. 326.

Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ile ittifak yaparak DEAŞ ile savaşmaktadır. ABD, terör örgütü DEAŞ ile mücadele bahanesiyle, terör örgütü PYD'ye ve bu örgütün tabe yapılanması SDG'ye verdiği askerî eğitimlerin yanında çok sayıda; ağır silah, askerî araç ve malzeme göndermiştir.¹⁶ Ayrıca ABD, Kürt bölgesi oluşturma politikası kapsamında 70 bin kişilik bir silahlı grubu bölgede eğitmiştir.

PYD'nin BAAS rejiminin müttefiki olarak Suriye'nin kuzeyini kontrol altına alması başlangıçta Türkiye'yi rahatsız etse de o dönem uygulanan "Çözüm Süreci" politikasının sekteye uğramaması için itiraz edilememiş ve Batılı devletlerin politikalarına uygun olarak PYD'nin Kuzey Suriye'deki etkisini artırma sürecine engel olunmamıştır.¹⁷ Ancak PYD'nin Münbiç üzerinden Fırat'ın batısına doğru yayılması, Türkiye'nin endişelerini artırmış; Türkiye bu durumu bekası açısından tehdit olarak görmüş ve 24 Ağustos 2016 tarihinde DEAŞ'la Mücadele Küresel Koalisyonu hava unsurlarının da desteğiyle ÖSO ile birlikte "Fırat Kalkanı Harekâtı"ni başlatmış ve başarıyla tamamlamıştır. 20 Ocak 2018 tarihinde ise Suriye'nin kuzeybatısında bulunan Afrin'e yönelik olarak Zeytin Dalı Harekâtı'ni gerçekleştirmiştir. Son olarak da 9 Ekim 2019 tarihinde SDG'ye karşı Suriye Millî Ordusu ile birlikte Barış Pınarı Harekâtı'ni gerçekleştirmiştir.

Türkiye, her üç harekâtı da BM Sözleşmesi'nin 51. Maddesinde yer alan "meşru müdafaa" hakkını kullanarak gerçekleştirmiştir. Aslında BM Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararları (1373, 2170, 2178)¹⁸ terörle ve özellikle DEAŞ'la mücadelede ülkelere sorumluluk yüklemektedir.¹⁹ Türkiye'nin ÖSO ile birlikte gerçekleştirdiği

¹⁶ Hasan Yücel, "Hukuki Açıldan ABD'nin PKK/YPG'ye Silah Yardımı", *SETA Perspektif*, 2018, Sayı: 186, 1-7.

¹⁷ Can Acun ve Bünyamin Keskin, a.g.m., s. 7.

¹⁸ Fatma Taşdemir (Ed), *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Nobel, Ankara, 2016, ss. 2-40.

¹⁹ Fatma Taşdemir ve Adem Özer, "Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu", *Akademik Hassasiyetler*, ss. 57-59. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/307200> (Erişim Tarihi: 02.11.2018).

üç harekâtın da amacı bölgenin işgal edilmesi olmayıp, amaç bölgeyi teröristlerden temizlemek ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün gözetilerek ülkede istikrarın yeniden oluşturulmasına katkı sağlamak olarak belirlenmiştir. Türkiye Suriye'de söz konusu hibrit harekâtları gerçekleştirerek diğer devletlere oranla çok büyük askerî tecrübe kazanmıştır. Bunun yanında sorunun çözümü için yapılan görüşmelerde siyasi gücünü de ortaya koyarak iç savaş sonrasında Suriye'nin yeniden yapılanması sürecinde söz sahibi olacağı da göstermiştir.²⁰

Yukarıda belirtilenler ışığında, çalışmanın hipotezi “Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştirmiş olduğu Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtının uluslararası hukuka uygun olduğunu ve bölgesel bir güç olan Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirdiği iki hibrit harekâtlarla oyun bozucu bir ülke olduğunu ispat etmek”tir. Çalışmada söz konusu hipotezi ispat etmek maksadıyla çeşitli araştırma sorularına da cevap aranmıştır. Bu kapsamda her iki hibrit harekâtın hangi amaçla gerçekleştirildiği sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin ABD tarafından gerçekleştirilmek istenilen Kürt koridoru projesini nasıl bozduğu sorusuna da cevap aranmıştır. Çalışmada Türkiye'nin Suriye iç savaşı kapsamında özellikle ABD ve Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerine yer verilmiştir. Türkiye'nin bölge

²⁰ Türkiye soruna siyasi çözüm bulunabilmesi için Viyana toplantılarının zeminini hazırlamış ve Suriye konusunda fikirdaş ülkeler ve Uluslararası Suriye Destek Grubu üyesi ülkelerin katılımıyla düzenlenen toplantılara katılarak katkı sağlamıştır. BM Güvenlik Konseyi, 18 Aralık 2015 tarihinde ilk defa siyasi çözüm için belirli bir takvimi ortaya koyan bir karar almıştır. 2254 sayılı bu karar ile Suriye'de bir siyasi geçişin çerçevesini belirleyen 2012 Cenevre Bildirisi'nin temeli oluşturulmuş; çözüm için BM'nin gözetiminde muhalefet ve rejim heyetlerinin Cenevre'de bir araya gelmesi öngörülmüştür. Ayrıca olağan toplantılara ilaveten, Astana garantörü üç ülke (Türkiye, Rusya Federasyonu ve İran) bugüne kadar beş kez Devlet Başkanları (Soçi, 22 Kasım 2017; Ankara, 4 Nisan 2018; Tahran, 7 Eylül 2018; Soçi, 14 Şubat 2019; Ankara, 16 Eylül 2019), altı kez de Dışişleri Bakanları (Astana, 16 Mart 2018; Moskova, 28 Nisan 2018; New York, 26 Eylül 2018; Cenevre, 18 Aralık 2018; New York, 25 Eylül 2019; Cenevre, 29 Ekim 2019) düzeyinde bir araya gelmiştir. Astana platformu, Suriye'deki ihtilafın sona erdirilmesine somut katkı sağlayan yegâne uluslararası girişim olmayı sürdürmektedir. Bkz. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-tr.mfa> (Erişim Tarihi: 09.03.2020).

ülkeleri olan Irak ve İran'ın Suriye iç savaşı kapsamındaki faaliyetlerine ise bu çalışmada sınırlı olarak yer verilmiştir. Çalışmanın teorik altyapısını ise devletlerin güvenliklerini önceleyen Neo-Realizm oluşturmuştur. Beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Suriye iç savaşı ve savaşın Türkiye'nin güvenliğine etkileri üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştiği Fırat Kalkanı Harekâtı'nın, üçüncü bölümde Zeytin Dalı Harekâtı'nın, dördüncü bölümde ise Barış Pınarı Harekâtı'nın amaç ve sonuçlarına yer verilecektir. Beşinci bölümde Suriye iç savaşında ABD ve Rusya Federasyonu'nun politikaları değerlendirilerek çalışma sonlandırılacaktır.

1. Suriye İç Savaşı ve Savaşın Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri

2009'da Tunus'ta başlayan Arap Baharı süreci 2011 yılında Suriye'ye de ulaşmış, ortaya çıkan halk hareketleri Esed yönetiminin sert müdahalesiyle karşılaşınca birçok farklı grubun çatıştığı bir iç savaşa dönüşmüştür.²¹ Savaştan kaçan milyonlarca Suriyeli evlerini terk ederek komşu ülkelere sığınmasıyla birlikte iç savaş giderek tüm bölgeyi etkilemiştir. Bu kargaşa ortamında dış güçlerin bölgesel rekabetinin de birer araçları olarak DEAŞ, PYD/YPG, Haşdi Şaabi, Nusret Cephesi gibi devlet dışı aktörler Suriye'de etkinliklerini artırmışlardır. El Kaide türevi olan DEAŞ ise Suriye'deki otorite boşluğunda kendisine alan bulmuş ve faaliyetlerini arttırarak küresel bir tehdit haline gelmiştir. DEAŞ terör örgütünün oluşumu ABD'nin Afganistan'a müdahalesi sonrasında başlamıştır. Afganistan'dan Irak'a gelen Zerkavi komutasındaki *Cema'at el-Tevhid vel-Cihad*²² adlı grup Irak işgaline katılan güçlere karşı güçlü direniş yapısı ile dikkat çekmiştir.²³ Söz konusu grup 17 Ekim 2004 tarihinde El-Kaide'ye biatını

²¹ Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 15-19.

²² Cema'at el-Tevhid vel-Cihad grubunun amacı Irak'taki koalisyon güçlerinin geri çekilmesini sağlamak, Irak hükümetini düşürmek, işgal kuvvetleriyle birlikte çalışanları öldürmek, Şia nüfusu marjinalize ederek askerî gücünü kırmak ve tamamen şeriat kanunlarıyla yönetilen bir "İslam Devleti" kurmak olarak özetlenebilir.

²³ The Clarion Project İnternet Sayfası, Special Report "The Islamic State", <https://www.clarion>

ilan etmiş²⁴ ve Irak El-Kaidesi adını almıştır. Usame Bin Ladin 27 Aralık 2005'te bu grubu tanımış ve Zerkavi'yi Irak'taki temsilcisi olarak tayin etmiştir. Zerkavi'nin 12 Haziran 2006 tarihinde öldürülmesinden sonra yerine El-Mısri geçmiştir. Ekim 2006'da örgütün adı Irak El-Kaidesi Irak İslam Devleti olmuş ve liderliğe Ebu Ömer El-Bağdadi gelmiştir. 2007 yılından itibaren ABD'nin yoğun askerî müdahaleleriyle örgütün etkinliği kırılmaya başlanmıştır. 2010 yılında örgütün önemli iki lideri El-Mısri ve Ebu Ömer El-Bağdadi öldürülmüş; liderliğe Ebu Bekir El-Bağdadi gelmiştir. 2011 yılında ABD'nin Irak'tan tamamen çekilmesi ile doğan güvenlik boşluğundan faydalanan Ebu Bekir El-Bağdadi güç kazanmış ve El-Kaide'den koparak örgütün adını Irak Şam İslam Devleti (DEAŞ)²⁵ olarak ilan etmiştir. 29 Haziran 2014 tarihine gelindiğinde ise DEAŞ bölgede etkinliğini artırmış,²⁶ halifelüğün yeniden kurulduğunu ilan etmiş ve El-Bağdadi "*İbrahim Avvad İbrahim el-Bedri es-Samerrai*" adını almıştır. DEAŞ'in ismi de İslam Devleti (İD)²⁷ olarak değiştirilmiştir. DEAŞ, 2014 yılından itibaren terör eylemlerine başlamıştır. Ocak 2015'te Fransa'nın başkenti Paris'teki Charlie Hebdo mizah dergisinin merkezine yapılan saldırı tüm dünyada büyük yankı uyandırmıştır.²⁸ DEAŞ, Türkiye'de de çeşitli

project.org/.../islamic-state-isil-factsheet-1.pdf. (Erişim Tarihi: 28.12.2019).

²⁴ Serhat Erkmén, "Irak'ta El-Kaide'nin Doğuşu, Gelişimi ve Bugünü", 21. Yüzyıl, 2014, <https://21yyte.org.tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-dogu-ve-afrika-arastir-malari-merkezi/irakta-el-kaidenin-dogusu-gelisimi-ve-bugunu> (Erişim Tarihi: 02.11.2019).

²⁵ Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), terimi "*Terörün dini ve milleti olmaz*" deyiminden hareketle adının Arapça'daki kısaltmasının telaffuzunun Latin alfabesine göre karşılığı olan DAEŞ, DEAŞ veya DAİŞ şeklinde de anılmaktadır. Yabancı kitap ve makalelerde ise *Islamic State (IS)* ve *the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)* veya *the Islamic State of Iraq and Levant (ISIL)* terimleri kullanılmaktadır. Bu makalede ise günümüzde sıkça anılan DEAŞ kısaltması kullanılacaktır.

²⁶ 11 Haziran 2014 tarihinde İŞİD, Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'na baskın düzenleyip ele geçirmiş ve Başkonsolos ile birlikte 49 kişiyi rehin almıştır.

²⁷ İŞİD Terör Örgütünün adı bu tarihten sonra İslam Devleti (*Islamic State-IS*) olarak da anılmaktadır.

²⁸ N. Tülay Şeker ve Deniz Yağız, "Charlie Hebdo Saldırısının Türk ve Fransız Basınındaki Sunumu", *Akdeniz İletişim Dergisi*, 2015, Sayı: 24, 189-211.

terör eylemleri gerçekleştirmiştir. Örgüt, 1 Mayıs 2015 tarihinde Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'ne bombalı araç saldırısı düzenlemiştir. Ayrıca, 20 Temmuz 2015'te Şanlıurfa ilinin Suruç ilçesinde bombalı intihar saldırısı düzenlemiştir; saldırıda 34 kişi ölmüş, 100'den fazla kişi ise yaralanmıştır.²⁹ 10 Ekim 2015 tarihinde DEAŞ, Ankara'nın Ulus semtindeki Ankara Garı kavşağında Türkiye tarihinin en ölümcül intihar saldırısı düzenlemiştir.³⁰ 13 Kasım 2015 tarihine gelindiğinde ise Paris'in farklı bölgelerinde gerçekleştirilen bombalı ve silahlı terör saldırılarında 128 sivil hayatını kaybetmiş; 300'den fazla kişi yaralanmıştır.³¹ 16 Aralık 2015 tarihinde DEAŞ tarafından Türkiye'nin Irak Başika'da konuşlu Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) unsurlarına füze saldırısı yapılmıştır. 18 Ocak 2016 tarihinde DEAŞ ilk kez Kilis'i füzelerle hedef almıştır. 12 Ocak 2016 tarihinde Sultanahmet³² ve 19 Mart 2016 tarihinde Taksim'de³³ DEAŞ'ın intihar bombacıları yoluyla kanlı terör eylemler gerçekleştirilmiş; çok sayıda yabancı ve Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. ABD ve Batı müttefiklerine ilave olarak Suriye hükümetinin talebi üzerine Rusya Federasyonu'nun da 30 Eylül 2015'te Suriye'de hava operasyonlarına başlaması ve Suriye hava sahasını kontrol etmesi durumu daha karmaşık bir hale getirmiştir. Bir taraftan İran kara güçleri ve Hizbullah, Rusya Federasyonu,³⁴ diğer taraftan ABD ve Batılı koalisyon ile Demokratik Birlik Partisi (PYD),

²⁹ BBC İnternet Sayfası, "Suruç'ta katliam: 31 ölü, 104 yaralı", 21.07.2015, www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150720_suruc_saldiri (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

³⁰ Milliyet Gazetesi İnternet Sayfası, "Ankara'da patlamada son rakam açıklandı!", 13.10.2015, www.milliyet.com.tr/ankara-da-patlama-95-kisi-oldu-gundem-2129787/ (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

³¹ BBC İnternet Sayfası, "Paris saldırıları: En az 127 kişi hayatını kaybetti", 14.10.2015, www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151113_paris_saldiri/ (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

³² BBC İnternet Sayfası, "Davutoğlu: Sultanahmet'teki saldırının faili yabancı uyruklu DEAŞ üyesi", 12.01.2016, www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160112_sultanahmet_patlama/ (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

³³ NTV İnternet Sayfası, "İstanbul İstiklal Caddesi'nde patlama", 20.03.2016, www.ajanshaber.com/istiklal-caddesinde-patlama-haberi/341718/ (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

³⁴ Erel Tellal, "Rusya Suriye'de Ne Arıyor?", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2015, Cilt: 70, Sayı: 4, ss. 1047-1050.

Suriye'de faaliyet göstermektedirler.

Suriye'deki PKK uzantısı teröristler, Kuzey Irak'taki yapıya benzer bir özerklik fikrine sıcak bakmaktadırlar.³⁵ PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG, Suriye'de yaşanan kargaşa ortamından istifade ederek, Esed rejimiyle girdiği angajman sayesinde kısa sürede Türkiye-Suriye sınır hattında bazı bölgeleri kontrolü altına alarak kanton ilan etmiştir. PKK'yı terör örgütü olarak kabul eden ABD, başlangıçta Türkiye'nin PYD ile siyasi bir ilişki tesis etmesini istemiştir.³⁶

Türkiye'nin Suriye ve Irak ile ortak sınırlara sahip olması, Türkiye'nin söz konusu ülkelerle olan sınırları üzerinden Esed rejiminden kaçan Suriyelilerin yanında DEAŞ tehdidinde de maruz kalmasına yol açmıştır.³⁷ DEAŞ, PYD/YPG ile yaptığı mücadele neticesinde Suriye'nin kuzeyinde geniş bir alanı kontrolü altına almış ve Türkiye için büyük bir tehdit haline gelmiştir. DEAŞ ile mücadelede Türkiye uluslararası koalisyon ile iş birliği içerisinde hareket etmiş, askerî üslerini koalisyon güçlerine açmış ve sınır ötesi hava operasyonları gerçekleştirmiştir.³⁸ DEAŞ tehdidinin yanında Türkiye için ikinci tehdit PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD/YPG terör örgütü olmuştur. Bu örgüte Suriye'nin kuzeyinde önemli hareket alanları açılması ve Suriye'nin parçalanma ihtimali sonrası burada oluşabilecek bir terör yapılanması Türkiye için önemli bir güvenlik endişesi oluşturmaktadır.³⁹

³⁵ Ali Semir ve diğerleri "Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye", *Bilge Adamlar Kurulu Raporu*, 2012, Rapor No: 52, Bilgesam Yayınları, Ankara, s. 19.

³⁶ Mehmet Seyfettin Erol ve Kadir Ertaç Çelik, "ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği", *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2018, Cilt: 2, Sayı:2, ss. 14-45.

³⁷ Murat Yeşiltaş, "İç Savaşa Komşu Olmak Türkiye'nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti", *SETA*, Ağustos 2015, s. 17. http://file.setav.org/Files/Pdf/20150827110513_sinir-guvenligi.pdf (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

³⁸ Murat Yeşiltaş, Ömer Behram Özdemir, Rifat Öncel, Sibel Düz ve Bilgehan Öztürk, "Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAİŞ ile Mücadelesi", *SETA Raporu*, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160609175520_sinirdaki-dusman-turkiyenin-dais-ile-mucadelesi-pdf.pdf (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

³⁹ Nurettin Altundeger ve M. Ertugrul Yilmaz, "İç Savaşın Bölgesel İstikrarsızlığa:

Türkiye ile sınır komşusu olan bu terör örgütünün amacı Suriye'nin kuzeyinde Akdeniz'e kadar uzanan bir "Kürt koridorunu" gerçekleştirmektir. Türkiye ise bekasını tehdit edecek bu koridorun oluşmasına karşı TSK ve ÖSO unsurlarıyla birlikte hareket ederek bölgede etkinliğini artırmaya çalışmaktadır.

2. Fırat Kalkanı Harekâtı

Fırat Nehri'nin batısını "kırmızı çizgisi" olarak ilan eden Türkiye, Esed'e muhalif gruplardan olan ÖSO ile beraber hareket ederek BM Anlaşması'nın 51. maddesinin⁴⁰ tanıdığı "meşru müdafaa" hakkından yararlanmak suretiyle 24 Ağustos 2016 tarihinde Fırat Kalkanı harekâtını başlatmıştır. 51. madde BM üyelerinden birisinin silahlı saldırıya hedef olması durumunda BM Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemler alınmaya kadar üye devletlerin bireysel ya da ortak meşru savunma haklarını kullanabileceklerine hükmetmektedir. Türkiye, Fırat Kalkanı harekâtını BMGK'nın DEAŞ ile mücadeleye yönelik almış olduğu kararlar kapsamında icra ettiğine dikkat çekmiştir. Türkiye, başta DEAŞ olmak üzere Suriye'de bulunan terör örgütlerinden Türkiye'ye karşı yöneltilen tehditleri, uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru müdafaa hakkı kapsamında bertaraf etmek istemiştir. Söz konusu harekâtın öncelikli hedefi DEAŞ'ın sınır hattından temizlenerek sınır illerine yönelik saldırıların önlenerek sınır güvenliğinin tesisi olmuştur. Türkiye gerek sınır güvenliği açısından DEAŞ'ı bu bölgeden çıkartmak, gerekse insani müdahale bağlamında DEAŞ saldırıları altında olan Cerablus halkını korumak istemiştir. Ayrıca PKK ile organik bağı olan YPG'nin batıya doğru ilerleyişini durdurmak ve bu bölgede bağımsız bir Kürt koridoru oluşturma çabalarını engellemek istemiştir. Türkiye, Fırat Kalkanı

Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt: 21, Sayı: 1, s. 293.

⁴⁰ Ombudsman İnternet Sayfası, BM Madde 51 için bkz. "Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü", <https://www.ombudsman.gov.tr/contentsfiles/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

Harekâtı ile Suriye'nin kuzeyinde güvenli bölge oluşturmayı hedeflemiş⁴¹ ve harekâtının amacı Millî Güvenlik Kurulu (MGK) tarafından sekiz maddelik bir basın açıklaması ile ilan edilmiştir.⁴²

TSK ise bu hedefleri ele geçirmek için operasyonel ve taktik sahada harekât planlamalarını yapmış; özellikle kara ve hava kuvvetlerinin koordinasyonu sağlanmıştır. Harekâta TSK adına katılan birlikler, Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK)'nın birlikleri ile Özel Kuvvetler Komutanlığı'nın tabur seviyesindeki birliklerinden oluşmuştur.⁴³ ÖSO unsurları ise zaman zaman değişmekle birlikte, Ahrar el-Şam, Sultan Murad Tümeni, Ceş el-Tahrir, el-Mutasim Tuğayı, Nur el-Din el-Zenki Hareketi, Selahaddin Tuğayı ve Hamza Tümeni teşkil etmiştir. Harekât boyunca yaklaşık dört bin TSK ve yedi bin ÖSO askerî harekâta doğrudan katılmıştır.⁴⁴ Harekâtın komuta yetkisi Özel Kuvvetler Komutanlığı'ndan bir tuğgenerale verilmiş ve harekât genel olarak bir Tuğay Muharebe Kuvveti seviyesinde teşkil edilmiştir. TSK unsurları, başta Özel kuvvetler Komutanlığı olmak üzere bu harekât süresince olağanüstü mücadele vererek büyük bir başarı kazanmışlardır.⁴⁵

Fırat Kalkanı Harekâtı, Cerablus-Sajur Safhası, Çobanbey (Rai)-Dabık Safhası, Dabık-El-Bab ve son olarak El-Bab safhası olmak üzere dört safhada gerçekleşmiştir.⁴⁶ Harekâtın Cerablus-Sajur safhası

⁴¹ Generational Dynamics İnternet Sayfası, "Turkey's 'Operation Euphrates Shield' Turns-Into Full-Scale Invasion of Syria", (August 2016), <http://www.generationaldynamics.com/pg/xct.gd.e160826.htm>, (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

⁴² T.C. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Resmî İnternet Sayfası, "30 Kasım 2016 tarihli MGK toplantısı Basın Açıklaması", <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kasim-2016-tarihli-toplantı>, (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

⁴³ Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, "Fırat Kalkanı Harekâtı, Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler", *SETA*, 2017, s. 22.

⁴⁴ Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, "Fırat Kalkanı Harekâtı, Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler", *SETA*, 2017, s. 22.

⁴⁵ Abdullah Açar, *Özgür Şehit*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017, ss. 340-390.

⁴⁶ Gökhan Yılmaz, "Fırat Kalkanı Harekâtının İcrası", 2017, https://www.academia.edu/36492397/FIRAT_KALKANI_HAREKATININ_GEL%C4%B0C5%9E%C4%B0M%C4%B0_VE_SONUUCU (Erişim Tarihi: 2.01.2020).

24-28 Ağustos 2016 tarihleri arasında icra edilmiştir. Öncelikle Cerablus bölgesindeki DEAŞ hedefleri savaş uçakları ve obüs bataryaları ile vurulmuştur. Bölük timleri M60 A3 tankları, ZMA-15 taktik tekerlekli araçlarının manevrasıyla Fırtına (T-155) obüs ateŐi desteğinde Cerablus ve çevre köyleri birinci gün ele geçirmiŐtir. DEAŞ ise harekâtın ilk gününde fazla direnç gösterememiŐ ve El-Bab istikametine çekilmiştir. Türkiye, güneye doğru ilerleyerek bu kez hedefine PYD/YPG'yi almıştır. Türkiye Suriye muhalif gruplar ile bölgede gücünü tahkim etmiş ve oyun kurucu bir aktör olduğunu muhataplarına göstererek Kuzey Suriye'den güneye doğru ilerlemeye devam etmiştir.⁴⁷ 28 Ağustos'ta ise ABD'nin PYD/YPG'nin Fırat Nehri'nin doğusuna çekilmesi garantisini vermesi üzerinde Münbiç meskûn mahalline 12 kilometre mesafe kala harekâtını durdurmuŐtur. Daha sonra harekât batı yönüne, Çobanbey (Rai) istikametine yön değiştirerek devam etmiştir. Böylece beş günlük süreç içinde 400 kilometrekarelik bir alan DEAŞ ve PYD/YPG unsurlarından temizlemiŐ ve DEAŞ unsurları Türk sınırından uzaklaŐtırılırken PYD/YPG'li teröristlere de önemli bir gözdağı verilmiştir. Ancak ABD'nin girişimleri neticesinde harekât güney yönüne ilerleyememiŐ ve Münbiç hedefine ulaŐılamamıŐtır. Harekâtın ilk safhası Türkiye için düşmanı tanıması açısından faydalı olmuştur. Teröristlerin savunma kapasitelerini öncelikli olarak tanksavar füzeleri ve dinamik küçük birlik taktikleri üzerine inşa ettikleri görölmüŐtür.⁴⁸

Harekâtın ikinci safhasını oluşturan Çobanbey (Rai)-Dabık safhası 3 Eylül-16 Ekim 2016 tarihleri arasında gerçekteŐmiştir. Türkiye'nin kontrolündeki kuvvetler ABD'nin etkisiyle Münbiç yönünde güneye doğru ilerleyemeyince 3 Eylül 2016 tarihinde Çobanbey kasabası ve çevresine yeni bir taarruz düzenlemiştir. Cerablus'ta olduğu gibi öncelikle bölgedeki DEAŞ mevzileri topçu ateŐiyle ve hava

⁴⁷ Can Acun, "Neo El-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)", Haziran 2014, *SETA Perspektif*, Sayı: 53, http://file.setav.org/Files/Pdf/20140616184404_neo-el-kaide-isid-pdf.pdf, (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

⁴⁸ Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özüelik, "Fırat Kalkanı Harekâtı, Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler", *SETA*, 2017, s. 25.

taarruzlarıyla vurulmuş ve bölge kontrol altına alınmıştır. Daha sonra iki bölük timi ve Türkiye'nin kontrolündeki ÖSO güçleri Çobanbey ve Dabık bölgelerini DEAŞ unsurlarından temizlemek maksadıyla sınırı geçmiştir. Harekât gücü üstün birlikler karşısında DEAŞ, Vukuf ve çevre köyleri boşaltmak zorunda kalmıştır.⁴⁹ Harekât esnasında Vukuf bölgesinde iki tank DEAŞ tarafından tanksavar silahlarıyla vurulmuştur. Ayrıca bölgede çok sayıda El Yapımı Patlayıcı (EYP) tespit edilmiştir. EYP'lerin imhası ve döşendiği değerlendirilen alanlardan geçit açma faaliyetleri icra edilmiştir. Tüm bu sorunların giderilebilmesi ve Dabık'ın ele geçirilebilmesi için daha fazla TSK ve ÖSO unsuru Çobanbey bölgesine görevlendirilmiş ve DEAŞ unsurları bu hat üzerinde temizlenmiştir. Dabık'ın ele geçirilmesiyle birlikte Cerablus, Çobanbey ve Mare hattı birleştirilmiş ve Türkiye'nin kontrolündeki birlikler 1300 kilometrekarelik bir alanı kontrol etmeye başlamıştır. Ancak DEAŞ'ın yoğun terör taktikleri neticesinde daha fazla şehit verilmiştir.

Harekâtın üçüncü safhası olan Dabık-El Bab Safhası ise 17 Ekim-20 Aralık 2016 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Harekâta Suriye Rejim Güçlerinin dâhil olması ve PYD/YPG saldırılarının Mare bölgesinde saldırılara başlamasıyla daha karmaşık hale gelmiştir. Dabık-Mare-Aktarın'ın DEAŞ'tan kurtarılmasının ardından Türkiye'nin kontrolündeki güçler El-Bab'a ilerlemek amacıyla hazırlıklara başlamıştır. Bu kapsamda Mare bölgesindeki PYD/YPG unsurlarının ilerlemesine engel olmak ve yarattığı tehdidi ortadan kaldırmak amacıyla 20 Ekim 2016 tarihinde Maarat Umm Hawsh bölgesinde PYD/YPG unsurlarına karşı bir hava saldırısı düzenlenmiştir.⁵⁰ TSK ve ÖSO unsurları saldırılarını giderek artırmış ve öncelikli görevleri olan El-Bab'a ilerlemeye devam etmişlerdir.⁵¹

Harekâtın son safhası olan El-Bab safhası 21 Aralık 2016-30 Mart 2017 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Misak-ı Millî sınırları içerisinde

⁴⁹ Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, *a.g.y.*, s. 22.

⁵⁰ Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, *a.g.y.*, s. 29.

⁵¹ Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, "Fırat Kalkanı Harekâtı, Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler", *SETA*, 2017, s. 29.

yer alan ve 1920 yılında Kuva-yı Milliye tarafından mücadelesi verilen El-Bab⁵² şehri 26 Şubat 2016 tarihinde kuzey, doğu ve batı istikametlerinden yapılan eş zamanlı girişimlerle iki haftalık bir çabadan sonra TSK tarafından ele geçirilmiştir. El-Bab kuşatmasının tamamlanmasının ardından 216 gün süren harekât 29 Mart 2017 tarihinde sonlanmıştır. Operasyonlar kapsamında 600 ÖSO unsuru ölmüş, 67 Türk askeri şehit olmuş, buna karşın YPG ve DEAŞ'a mensup toplam üç bini aşkın terörist öldürülmüştür. Bu çerçevede Cerablus, Al Rai ve El-Bab DEAŞ terör örgütünden temizlenmiş; bölgede ilerlemek isteyen PYD/YPG ve Suriye rejim güçlerinin önü kesilmiştir. Böylece TSK ve ÖSO unsurları doğuda Cerablus'u, batıda ise Al-Rai (Çobanbey)'yi ele geçirerek bölgedeki DEAŞ'ın varlığına son vermişlerdir.⁵³ Ayrıca Suriye'nin kuzeyinde 90 kilometre uzunluğunda ve 40 kilometre genişliğinde emniyetli bir bölge oluşturma amacına ulaşılmıştır. Buna karşın PYD/YPG unsurlarını Münbiç'ten Fırat Nehri'nin doğusuna gönderme hedefi ABD'nin etkisiyle gerçekleştirilememiştir.⁵⁴ ABD, PYD/YPG'nin Fırat'ın doğusuna çekilmesi konusunda Türkiye'ye taahhüt vermesine rağmen Fırat'ın batısındaki operasyonlarda PYD/YPG'ye hava desteği vererek Türkiye'nin hassasiyetlerini göz ardı etmiştir. Harekât sona ermesine rağmen PYD/YPG'nin bu süre zarfında Fırat nehrinin doğusuna çekilmemiş olması ve Afrin-Münbiç hattında varlığını koruma çabasında olmasından dolayı Türkiye'nin bölgeden çekilmesi söz konusu olmamıştır. Türkiye kontrolündeki güçler 30 Mart 2017 tarihinde DEAŞ unsurlarını Türk sınırlarından 40 kilometre güneye uzaklaşmış ve inşası hedeflenen PYD/YPG koridoru arasına bir tampon bölge

⁵² Enes Demir, *Arşiv Kaynakları ve Salnameler Işığında El-Bab Tarihi*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2017, ss. 67-75.

⁵³ Oytun Orhan, "İŞİD'in Ayn el Arap Kuşatması ve Türkiye", Eylül, 2014, *ORSAM*, <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4234?s=orsam|turkish>, (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

⁵⁴ Mustafa Özalp, "Türkiye'nin Suriye'ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu", *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt: 9, Sayı: 18, ss. 169-186.

oluşturmuştur. Fırat Kalkanı harekâtı Suriye'nin kuzeyinde 90 kilometre uzunluğunda ve 40 kilometre derinliğinde emniyetli bölge oluşturma hedefine de ulaşmış; ancak PYD/YPG unsurlarının ABD ile ittifakı nedeniyle Fırat Nehri'nin doğusuna gönderme hedefini tam olarak gerçekleştirememiştir. Harekât neticesinde temizlenen yaklaşık 2000 kilometrekare büyüklüğündeki alanda 40 yataklı hastane, AFAD denetiminde günlük 70.000 ekmek üretimi yapan fırın, yeni inşa edilen elektrik santrali ve birçok okul hizmet vermeye başlamıştır.⁵⁵

Fırat Kalkanı harekâtı ile Azez-Cerablus hattını temizleyen Türkiye, DEAŞ'ın kontrolünde bulunan bir diğer kritik bölge olan Rakka operasyonu için ABD'ye teklifte bulunmuştur.⁵⁶ Ancak ABD stratejisini sadece DEAŞ'ı sadece bu bölgelerden temizlemek olmayıp, DEAŞ sonrası kurulacak düzeni de planlamaktadır. ABD, DEAŞ sonrası kuzey Suriye' de PYD/YPG'nin kontrolünde bir ABD nüfuz bölgesi oluşturmayı amaçlamaktadır.⁵⁷ Ancak Türkiye'nin bu noktada denkleme girmesi ve sahada başarılı olması durumu karmaşıklaştırmıştır. Türkiye'nin 15 Temmuz 2016 tarihinde meydana gelen melun FETÖ kalkışmasını yaşaması ve TSK'nın bu süreçten olumsuz etkilenmesinden kısa bir süre sonra koordinasyon gerektiren Fırat Kalkanı Harekâtına başlayarak bölgedeki terör örgütleri DEAŞ ve PYD/YPG'yi eş zamanlı bir şekilde başarıyla temizlemesi özellikle bölgesel ve küresel güçlerin beklentilerinin çok ötesinde olmuştur.⁵⁸

⁵⁵ Jusoor for Studies, "Euphrates Shield Operation an Extra Impetus for Turkish Policy Options", https://jusoor.co/content_images/users/1/contents/275.pdf, (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

⁵⁶ Murat Yeşiltaş, "Rakka Operasyonu Bağlamında Üç Senaryo", <https://www.setav.org/rakka-operasyonu-baglaminda-uc-senaryo/>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁵⁷ Can Acun ve Bünyamin Keskin, "PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG", *SETA Rapor*, 2016, ss. 7-62, http://www.setav.org/assets/uploads/2017/01/PYD_YPG_.pdf (Erişim Tarihi: 02.11.2018).

⁵⁸ Necdet Özçelik, Rifat Öncel, Sibel Düz, "15 Temmuzdan Sonra Türkiye'nin Terörle Mücadelesi", *SETA Analiz*, https://setav.org/assets/uploads/2017/07/Analiz_209.pdf (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

3. Zeytin Dalı Harekâtı

TSK, ÖSO unsurlarıyla birlikte Fırat Kalkanı Harekâtını başarıyla gerçekleştirmiş⁵⁹ ve Azez-Cerablus arasındaki bölgeyi kontrol ederek PYD'nin denetimindeki Münbiç ile Afrin arasına bir engel koyarak bu hattın Akdeniz'e uzanmasına engel olmaya çalışmıştır. Türkiye, İran ve Rusya ile birlikte hareket ederek Astana ve Soçi sürecini başlatmış ve daha güneydeki İdlib'e kadar olan bölgeyi kontrol altına almıştır. Ancak ABD desteğindeki PYD'nin Afrin'den Akdeniz'e uzanma olasılığını henüz ortadan kaldıramamış; özellikle ABD'nin SDG'den 30 bin kişilik bir askerî birlik oluşturacağını ilan etmesi, Türkiye açısından Zeytin Dalı Harekâtı'nı başlatmayı zorunlu kılmıştır. Bu ortamda Türkiye, Afrin'deki PYD/YPG terör örgütü tarafından oluşturulan sözde “devlet/kanton” yapılanmasını ortadan kaldırmak istemiştir. Türkiye, sınırlarında ve bölgede güvenlik ve istikrarı sağlamak, dost ve kardeş bölge halkını PYD/YPG ve DEAŞ'ın baskı ve zulmünden kurtarmak maksadıyla⁶⁰ 20 Ocak 2018 tarihinde PYD'nin Afrin kantonuna yönelik olarak Zeytin Dalı Harekâtını başlatmıştır.⁶¹ Harekât, Fırat Kalkanı Harekâtı'na benzer şekilde Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hakları, BMGK'nin terörle mücadeleyle yönelik özellikle 1624 (2005), 2170 (2014) ve 2178 (2014) sayılı kararları ve BM sözleşmesinin 51'inci maddesinde yer alan Meşru Müdafaa Hakkı çerçevesinde, Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygılı olarak icra

⁵⁹ Enes Demir, *Afrin Tarihi ve Zeytin Dalı Harekâtı*, Flipper Yayıncılık, İstanbul, 2018, ss. 284-296.

⁶⁰ Genelkurmay Başkanlığı Resmî İnternet Sayfası, “Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı Basın Açıklaması”, 20 Ocak 2018, http://www.tsk.tr/Basin_Faaliyetleri/BA_47 (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

⁶¹ Afrin operasyonu için “Zeytin Dalı Harekâtı” adının nereden geldiğini açıklayan Erdoğan, “Zeytin Dalı Operasyonu. Zeytin bizim inancımızda çok kutludur. Bu aynı zamanda özgürlüklerin müjdecisidir. Biz de bu zeytin dalı olarak bunu kullanırken dedik ki, toparlayalım, kucaklayalım ve böyle bir özgürlük adımını attık” dedi. Bkz. Sabah Gazetesi İnternet Sayfası, “Operasyona neden Zeytin Dalı adı verildi? Cumhurbaşkanı Erdoğan açıkladı...”, 24.01.2018, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/01/24/cumhurbaskani-erdogan-44-muhtarlar-toplantisinde-konusuyor> (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

etmiştir.⁶² Suriye'nin kuzeybatısında yer alan Afrin, Halep eyaletine bağlı Afrin ilçesinin merkezidir. İlçe yedi beldeye (Merkez, Bülbül, Cinderes, Rajo, Şeren, Şeyh Hadid, M'abatli) ayrılmaktadır. Türkiye ile sınır hattında önemli bir jeopolitik konum arz etmektedir.⁶³ Terör örgütü PYD/YPG, 2011 yılında Suriye'de çatışmaların patlak vermesiyle birlikte rejimle yaptıkları anlaşma ile Afrin'i ele geçirmiş ve ardından bu bölgeyi 2014 yılında kanton ilan etmiştir.⁶⁴ Örgüt için bu bölge Akdeniz'e sıçrama tahtası olarak görülmüştür. Ayrıca Örgüt Afrin'den Türkiye'ye Amanos dağları üzerinden bir ikmal hattı kurarak militan ve silah sevkiyatı yapmaya çalışmıştır. Türkiye, Fırat Kalkanı Harekâtı'ndan elde ettiği tecrübe ile başta anti tank silahlarına karşı olmak üzere asimetrik-hibrit çatışmalarda kullanabileceği etkili çözümler ve Silahlı İnsansız Hava Aracı (SIHA)'lar gibi yeni donanımlarla Zeytin Dalı Harekâtına başlamıştır. Söz konusu hareket, Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü tarafından aşağıda belirtilen 12 nedenden dolayı icra edilmiştir.⁶⁵

1. 10 bin kilometrekare bir alanın ÖSO nüfuzuna geçmesini sağlamak.
2. Doğu Akdeniz'e ulaşmayı hedefleyen PKK kuşağını tamamen engellemek.
3. Türkiye'nin Arap dünyasıyla coğrafi irtibatının kesilme ihtimalini ortadan kaldırmak.
4. Suriye ile olan sınırlarımızın güvenliğini sağlamak.

⁶² Murat Köylü, a.g.m. s. 80.

⁶³ Konur Alp Demir ve Kurthan Demir, "TSK'nın İHA Görüntülerini Sorun Yönetimi Bağlamında Siyasal İletişim Aracı Olarak Kullanması: Afrin Operasyonu Örneği", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2018, Cilt: 7, Sayı: 2, ss. 355–390.

⁶⁴ Adnan Kara, "Ortaçağ Haçlı Kontluklarından Günümüz Suriye Kantonlarına: Bir Değerlendirme", *Academic Platform Journal of Islamic Researches*, 2019, Vol: 3, No: 3, pp. 322-331, p. 326.

⁶⁵ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Resmî İnternet Sayfası, "10 Soruda Zeytin Dalı Harekâtı" <https://kdk.gov.tr/haber/10-soruda-zeytin-dali-harekati-zeytin-dali-harekati-nedir/668> (Erişim Tarihi: 30.10.2019).

5. PYD/PKK'nın Amanos Dağları üzerinden Türkiye'ye yaptığı sızmaları önlemek.
6. Terör örgütünün Akdeniz'e ve buradan dünyaya açılmasını engellemek.
7. Fırat Kalkanı'nın güvenliğini ve devamını sağlamak.
8. Tel Rıfat bölgesinin kontrolünü ele geçirerek sivillerin evlerine geri dönmesini sağlamak.
9. ABD'nin terör örgütlerine desteğini önlemek.
10. Türkiye'nin sınır illerinin güvenliğinin sağlanması ve Fırat Kalkanı'nın korunmasında Afrin kritik önemdedir.
11. Terör örgütlerinin Afrin'de bulunması demek, Kilis ilinin tamamının ve Hatay ilinin büyük bir kısmının terör örgütlerinin ateş menziline girmesi demektir.
12. Türkiye, Afrin ile Ayn el Arap'ın birleşmesini "Kürt koridoru" projesinin en önemli ayağı olarak görmüştür.

Fırat Kalkanı Harekâtı bir savunma hattı olarak yapılmışken, Zeytin Dalı Harekâtı daha ziyade Bölgenin terörist unsurlardan temizlenmesi maksadıyla yapılmıştır. Fırat Kalkanı Harekâtı'nda bölge özellikle DEAŞ ve PYD/YPG terör örgütlerinden temizlenmiş ve PYD koridorunun oluşmasına engel olunmuştur. Bölgedeki teröristler güneye doğru itilerek bölgeyi terk etmeleri sağlanmıştır. Zeytin Dalı kapsamında Afrin harekâtı ise doğası itibarıyla farklı olmuştur. Çünkü bu harekâttaki nihai hedef Afrin şehir merkezinin terörist unsurlardan temizlenmesi olmuştur. Dolayısıyla meskûn mahal harekâtını gerektirmiş ve TSK ve ÖSO unsurlarının koordinasyon içinde hareket etmelerini de zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla arazi yapısı, nüfus vs dikkate alındığında Zeytin Dalı Harekâtı daha dikkatli bir planlamayı ve icrayı gerektirmiştir. Ancak olumlu tarafı TSK ve ÖSO unsurlarının Fırat Kalkanı Harekâtı tecrübesinin bulunmasıdır. Hava destekli taarruz ile başlayan Zeytin Dalı Harekâtı, kara unsurlarının önündeki engelleri yok ederek karada başarılı ilerlemenin önünü açmıştır. Uzun süre Afrin'deki terörist hareketler TSK ve istihbarat unsurları tarafından izlendiği için yapılan yığınaklar, lojistik yolları ve silah depoları bu hava harekâtı ile yok

edilmiştir. Afrin'e birçok cepheden giren TSK ve ÖSO birlikleri kısa sürede birçok köyü terörden temizleyerek halkı barış ortamına kavuşturmuştur. Harekât esnasında sivillerin zarar görmemesi için TSK tarafından azami özen gösterilmiştir. Ayrıca TSK tarafından "akıllı" mühimmatlar da kullanılmış; hedefler hassas sistemlerle tek tek tespit edilerek vurulmuştur. Böylece sivil halkın bu operasyonlarda zarar görmemesi sağlanmaya çalışılmıştır.⁶⁶ Hem askerî yetkililer, hem de siyasi karar vericilerin açıklamalarında harekâtın hedeflerine ulaşması bakımından üç safhaya ayrıldığı görülmektedir: Bunlardan birincisi 20 Ocak-13 Mart 2018 tarihleri arasında gerçekleşmiş ve Afrin kırsalının terör unsurlarından temizlenmesi amaçlanmıştır. Meskûn mahal safhası" olan ikinci safha 13-18 Mart 2018 tarihleri arasında gerçekleşmiş ve Afrin genelinde başta kent merkezi olmak üzere terör unsurlarından temizlenmiştir. Üçüncü safha ise Afrin genelinde istikrar faaliyetlerine devam edilmesi ve asayişin yeniden sağlanmasıdır. Harekât mevcut durum itibarıyla ilk iki safhası büyük oranda tamamlanmıştır. Üçüncü safha alan konsolidasyonun sağlanmasıdır. Meskûn mahallerin mayın ve EYP'lerden temizlenmesi ve muhtemel harekât hazırlıkları kapsamında eş zamanlı faaliyetlere devam edilmektedir.⁶⁷ Bu kapsamda Afrin'in kontrol altına alınmasından sonra TSK ve ÖSO unsurları güneye İdlib bölgesine ilerlemişlerdir.

Zeytin Dalı Harekâtı, TSK açısından daha önce Fırat Kalkanı Harekâtı'nda da gösterildiği üzere ÖSO unsurlarıyla birlikte hareket edebilme kabiliyetini kazandırmıştır. Her iki harekâta da daha hareketli yüksek manevra gücüne sahip bölük timleri etkin olarak kullanılmış ve hava kuvvetleri destekli müşterek harekât icra edilmiştir.⁶⁸ Bu kapsamda takım büyüklüğündeki taktik ateş ve manevra gücü yüksek komandolar, taktik tekerlekli yerel unsurlar, kısım seviyesinde

⁶⁶ Necdet Özçelik ve Can Acun, "Terörle Mücadelede Yeni Safha Zeytin Dalı Harekâtı", *SETA*, 2018, s. 16, <https://www.setav.org/rapor-terorle-mucadelede-yeni-safha-zeytin-dali-harekati/> (Erişim Tarihi: 30.10.2019).

⁶⁷ A.g.e. s. 31.

⁶⁸ A.g.e. s. 48.

tank ve mekanize unsurları bir araya getirebilmiş ve etkili sonuçlar alabilmiştir.⁶⁹

Suriye'nin kuzeybatısında bulunan ve üç milyon sivilin yaşadığı İdlib kritik öneme sahip olup, harekâtın İdlib safhası oldukça zor geçmektedir.⁷⁰ İdlib, Astana süreci kapsamında çatışmasızlık bölgesi olarak kabul edilmiş olmasına rağmen rejim ve müttefikleri, kendini fesheden Nusra ve Şam'ın Fethi Cephesi'nin yerini alan *Heyet Tahrir el-Şam (HTŞ)* gibi yapıları öne sürerek zaman zaman hava harekâtları düzenlemiştir.⁷¹ Ayrıca askerî operasyon ve yoğun bombardıman neticesinde bölgeden Türkiye sınırına büyük bir güç dalgası yaşanabilmesi olasılığı Türkiye açısından büyük tehdit olarak görülmüştür.⁷² Yine İdlib ve civarındaki Suriye hükümetine muhalif unsurların ortadan kaldırılması Türkiye'nin nüfuz alanındaki Afrin, Azez, Bab, Cerablus gibi bölgeleri için de tehdit olarak görülmüş ve Türkiye'nin PYD/YPG ile mücadelesini olumsuz olarak etkileyebileceği değerlendirilmiştir.⁷³ İdlib, sadece kanlı bir savaşın son cephesi değil aynı zamanda Rusya'nın önderliğindeki savaş sonrası dönemin ilk krizinin de sembolü olmuştur.⁷⁴ İdlib'deki çatışmaların sona ermesiyle birlikte Suriye iç savaşının da tamamlanacağı öngörülmektedir. Çatışmasızlığın devamının sağlanması maksadıyla rejim kontrolündeki bölge ile Türkiye'nin kontrolündeki İdlib'in güneyinde tampon bölge oluşturulmuştur. Radikal

⁶⁹ A.g.e. s. 49.

⁷⁰ Murat Yeşiltaş, "İdlib'de Kritik Eşik", <https://www.setav.org/idlibde-kritik-esik/>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁷¹ Can Acun, Bünyamin Keskin ve Bilal Salaymeh, "El-Kaide'den HTŞ'ye Nusra Cephesi", Rapor 2017, *SETA Yayınları 95*, s. 30, <https://setav.org/assets/uploads/2017/10/NusraCephesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁷² Haberler, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: İdlib'den gelen göç dalgasına ilişkin tedbirimizi aldık", <https://www.haberler.com/cumhurbaskani-erdogan-idlib-den-gelen-goc-12861985-haberi/> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁷³ Can Acun ve Bilal Salaymeh, "Suriye Krizinde Yeni Safha İdlib", *SETA Analiz*, 2018, s. 9, https://setav.org/assets/uploads/2018/08/Analiz_255.pdf (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁷⁴ Sami Kohen, "İdlib krizi Türk-Rus ilişkilerini nasıl etkiler?" *Milliyet Gazetesi*, 25.02.2020, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sami-kohen/idlib-krizi-turk-rus-iliskilerini-nasil-etkiler-6152213> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

unsurların çoğu İdlib bölgesine sıkışmış durumdadır.⁷⁵ Bu unsurların geleceğinin ne olacağı tartışma konusudur. Zira bu radikal unsurların içinde Rusya'dan gelen Çeçen kökenlilerin olması ve iç savaş sonrası Rusya'ya dönmeleri ihtimali Rusya tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Nitekim rejimin bölgeye yönelik devam eden bombardımanı ve saldırı girişimleri bunun bir göstergesidir. İdlib'teki çatışmasızlık durumunun devamı önemlidir. İdlib çatışmasızlık bölgesi Eylül 2017'de düzenlenen 6. Astana toplantısında somutlaşmış⁷⁶ ve TSK unsurları İdlib bölgesinde gözlem noktaları tesis etmek üzere 8 Ekim 2017 tarihinden itibaren keşif faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye gözlemci noktalarından ilkinin Ekim 2017'de Halep sınırları içerisinde kurmuştur. Sonrasında sırasıyla İdlib çevresini kuşatacak şekilde toplam 12 gözlem noktasında Türk askerleri konuşlandırılmıştır. TSK'nın İdlib bölgesinde düzenlediği askerî intikal harekâtının bölgeye yansımaları da olmuştur. Bölgedeki HTŞ gibi bazı radikal unsurların eylemleri Türkiye için bir tehdit olarak görülmektedir. Türkiye'nin İdlib politikasının temelinde HTŞ gibi radikal yapılanmaların siyaset yoluyla kendini lağvetmesi ya da cebren dağıtılması yer almaktadır. Öte yandan TSK'nın İdlib'teki faaliyetleri bölgedeki halk tarafından destek görmektedir. Esed rejimi ise harekâttan ve bölgede artan TSK varlığından rahatsızlığını ifade etmektedir.

Türkiye başta Afrin'in güneyi olmak üzere Batı Halep, Kuzey Hama ve Kuzey Lazkiye'de muhalefetin kontrolünde bulunan cephelerde gözlem noktaları kurmuştur. Rusya ise hemen hemen Türkiye'nin kurduğu noktaların karşısında rejimin kontrol ettiği bölgede gözlem noktaları oluşturmuştur. İran'ın gözlem noktaları ise milislerinin yoğun

⁷⁵ BBC İnternet Sayfası, "İdlib nerede ve neden önemli?", 28.02.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40292346> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁷⁶ Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Putin, İdlib meselesinin Astana ruhuna uygun bir anlayış temelinde çözümü konusunda mutabık olduklarını açıklamışlardır. Ortak basın toplantısında konuşan iki lider "muhalifler ve rejim kontrolündeki alanlar arasında silahlardan arındırılmış bir bölge oluşturulmasına karar verdiklerini" bildirdi. Bkz. Güngör Şahin ve Yücel Özel, "Çatışmadan İşbirliğine: Türkiye, Rusya ve İran", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2018, Cilt: 9, Sayı: 1, ss. 53-70.

olduğu Halep'in güneybatısı ve Hama'nın kuzeyinde kurulmuştur. Öte yandan Rusya'nın çatışmasızlık anlaşmasına rağmen Deraa'da muhalefet elinde bulunan bölgeye saldıran Esed rejimine destek vermesi İdlib'de aynı senaryonun tekrar edilebileceği endişesi yaratmıştır. Esed rejimi ise Türk askerlerinin Suriye'den derhal ve şartsız çıkması için çağrıda bulunmuştur.

Muhalif gruplar arasında yaşanan güç mücadelesiyle birlikte sıklıkla DEAŞ ve rejime bağlı yapılar tarafından suikastlara ve bomba yüklü araç saldırılarına maruz kalan İdlib bölgesinde istikrarlı bir yapının oluşmasının kolay olmadığı görölmektedir. Ayrıca bölgeye yönelik gerek Rusya gerekse rejim tarafından düzenlenen hava bombardımanları Astana süreciyle varılan anlaşmaya yönelik güveni zedeleyerek bölgenin istikrarsızlığına katkı yapmaktadır. Türkiye oluşturduğu 12 gözlem noktasıyla bölgenin karadan hedef alınmasının önüne geçmiştir. Ancak rejimin Dera'nın ardından İdlib'i hedef almak için bir çaba içinde olduğu da anlaşılmaktadır. Esed rejimi İdlib'i yeniden kontrol etme niyetini açık şekilde ortaya koysa da sahadaki gerçeklikler ve askerî kapasite açısından farklı dinamiklerin belirleyici olduğu da görölmektedir. Rejimin İdlib'e kapsamlı bir harekât düzenlemek için askerî kapasitesinin yetersiz kaldığı ve bu bağlamda özellikle Rusya ve İran'a tamamen bağımlı olduğu değerlendirilebilir. Suriye'deki çatışmaların sonlanması ve Astana sürecinin neticesinde siyasal bir çözüm üretilmesi önemlidir. Türkiye'nin ise muhalifleri tek bir çatı altında toplaması ve Rusya ile Suriye rejiminin İdlib'e yönelik saldırgan tavırlarından vazgeçmeleri ve hava saldırılarını durdurmaları da gerekli görölmektedir. İdlib'in muhafazası Türkiye açısından ise olası mülteci akınlarından korunmaktan bölgedeki nüfuzuna, PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG ile yürütölen mücadeleden Suriye'nin geleceğine ilişkin müzakerelerde söz sahibi olmaya kadar geniş bir spektrumda önem arz etmektedir. Ayrıca Türkiye, Astana süreci kapsamında yürütölen yeni anayasa yapımı sürecinde ve bölgede atılacak yeni adımlarda rejim üzerine baskı oluşturması da bölgede elde etmiş olduğu siyasi ve stratejik kazanımlar açısından önem kazanmaktadır.

4. Barış Pınarı Harekâtı

Türkiye, 9 Ekim 2019 tarihinde ulusal güvenliğini tehdit eden terör unsurlarını sınırından temizlemek, Suriye'nin kuzeyinde yaşayan bölge halkının güvenliğini sağlamak, terör örgütü PYD/YPG'nin illegal faaliyetlerini önlemek ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü korumak amacıyla Suriye'nin kuzeyinde Barış Pınarı Harekâtı'nı icra etmiştir.⁷⁷ Harekâtın amacı aşağıda belirtilmiştir.⁷⁸

1. Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden terör unsurlarını sınır hattından temizlemek ve sınır güvenliğini sağlamak,
2. Türkiye-Suriye sınırının güneyinde bir terör koridoru oluşturulmasını engellemek,
3. Suriye'nin kuzeyinde yaşayan bölge halkının güvenliğini sağlayarak onlar için güvenli bir yaşam alanı oluşturmak,
4. DEAŞ ve PKK/KCK/PYD-YPG başta olmak üzere Türkiye'nin güvenliğine tehdit oluşturan terör örgütleri ve teröristleri etkisiz hale getirmek,
5. Yerinden edilmiş Suriyelilerin evlerine ve topraklarına dönüşleri için uygun şartları sağlamak.

Söz konusu harekât, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı harekâtında olduğu gibi uluslararası hukuk temelinde, BM Güvenlik Konseyi'nin terörle mücadeleye yönelik özellikle 1373 (2001), 1624 (2005), 2170 (2014), 2178 (2014), 2249 (2015), 2254 (2015) sayılı kararları ve BM Sözleşmesinin 51'inci maddesinde yer alan "Meşru Müdafaa Hakkı" çerçevesinde, Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygılı olarak icra edilmiştir. Harekât süresince PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG unsurları ile bu unsurlara ait barınak, sığınak, mevzi, silah, araç ve gereçler hedef

⁷⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, "No: 297, 11 Ekim 2019, Uluslararası Toplumda Barış Pınarı Harekâtı'nı Hedef Alan Bazı Yorumlar Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_297_-baris-pinari-harekati-ni-hedef-alan-yorumlar-hk.tr.mfa (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

⁷⁸ T.C. Millî Savunma Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası "Barış Pınarı Harekâtı Başladı", <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/9102019-53737> (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

alınmış, sivil/masum kişilerin ve harekât bölgesindeki tarihi, kültürel, dini yapılar, altyapı tesisleri ile bölgede bulunması muhtemel dost ve müttefik ülke unsurlarının zarar görmemesi için her türlü dikkat ve hassasiyet gösterilmiştir.⁷⁹ Harekât ile ilgili olarak gelen çeşitli eleştiriler üzerine Türkiye, uluslararası toplumdan temel beklentisinin terör örgütlerine karşı verdiği mücadelenin desteklenmesi olduğunu ifade ederek, geçmişte olduğu gibi bundan sonra da her türlü terör örgütüne karşı mücadeleyi kararlılıkla sürdüreceğini belirtmiştir.⁸⁰ Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, harekât sahasında alınabilecek her türlü tedbirin alındığını ifade ederek, “Hedefimizin Fırat’ın doğusunda DEAŞ, PKK/PYD-YPG başta olmak üzere teröristlerin varlığını sonlandırmak ve burada bir barış koridoru tesis ederek ülkemizdeki Suriyeli kardeşlerimizin kendi topraklarına, evlerine dönmelerini sağlamak” olduğunu ifade etmiştir.⁸¹ Söz konusu harekât süresince TSK’nın yanında Ulusal Kurtuluş Cephesi ve Suriye Millî Ordusu’nun birleşmesi sonucu oluşan “Millî Ordu” (*Ceyşül Vatani*) yer almıştır.

Barış Pınarı harekâtı, Nusaybin’in karşısındaki Kamışlı, Ceylanpınar’ın karşısındaki Resulayn ve Akçakale’nin karşısındaki Tel Abyad’da bulunan terör örgütü PYD/YPG hedeflerine obüs atışlarının yapılmasıyla başlamıştır.⁸² Bu sırada F-16 savaş uçakları Cerablus’tan Irak sınırına kadar olan geniş bir alanda bulunan terör hedeflerini havadan bombalamıştır.⁸³ Hava kuvvetleriyle bölgede kontrol sağlandıktan sonra kara harekâtı üç farklı koldan ilerlemiş; TSK ve Millî Ordu’nun sınırdan ilk geçiş yaptığı bölgeler Resulayn ve Tel Abyad’ın etrafındaki

⁷⁹ A.g.r.

⁸⁰ A.g.r.

⁸¹ T.C. Millî Savunma Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası “Bakan Akar ve TSK Komuta Kademesi Barış Pınarı Harekâtı ile İlgili Toplantı Yaptı”, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/11102019-54555> (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

⁸² Ozan Örmeci, “Barış Pınarı Harekâtı Başladı”, *ULAP*, <http://uianaliz.org/haber/91/17/baris-pinari-harek%EF%BF%BDti-basladi> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁸³ Burak Karacaoğlu, Levent Tok, Mohamad Misto ve Ömer Koparan, “Türk savaş uçakları 30 kilometre derinliğe girdi”, 09.10.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/turk-savas-ucaklari-30-kilometre-derinlige-girdi/1607592> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

köyler olmuştur. Harekât alanı, Fırat Nehri'nin doğusundaki en büyük yerleşim alanları olan Halep'in Ayn El Arap, Rakka'nın Tel Abyad ve Tabka, Haseke'nin Kamışlı, Amude ve Resulayn ilçeleri ile Deyrizor'un kuzey kesimlerini kapsamıştır.⁸⁴

Harekâtın başlangıcından itibaren Türkiye'ye gerek NATO içerisinde gerekse AB'den tepkiler gelmeye başlamıştır. 17 Ekim 2019 tarihinde Başkan Yardımcısı Mike Pence, Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Ulusal Güvenlik Danışmanı Robert O'Brien ve Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey'den oluşan ABD heyeti ile yapılan yoğun görüşmeler sonrasında varılan mutabakat çerçevesinde, terör örgütü PKK/YPG'nin 120 saat içerisinde Güvenli Bölge'den geri çekilmesi, ağır silahlarının toplanması ve tahkimatlarının tahrip edilmesi için ateşkes kararı alınmıştır.⁸⁵ Söz konusu mutabakat kapsamında PKK/YPG'li teröristler bir taraftan araç konvoylarıyla bölgeyi terk ederken diğer taraftan da zaman zaman taciz ateşinde bulunmuşlardır. 120 saatlik sürenin sonunda ABD, PKK/YPG'nin bölgeden çekilmesinin tamamlandığı bildirilmiştir. Bunun üzerine Bakan Akar tarafından "Barış Pınarı Harekâtı alanı dışındaki sınırların güvenliği ve YPG terör örgütü unsurlarının 30 kilometre dışına çıkarılmasına yönelik esasları da içeren anılan mutabakat çerçevesinde mevcut harekât alanı dışında bu aşamada yeni bir harekât icra edilmesine gerek kalmadığı" ifade edilmiştir.⁸⁶ Böylece Rasulayn ile Tel Abyad arasında kalan 120 kilometrelik bir bölge içerisinde yürütülen Barış Pınarı harekâtı sona ermiş; ancak Türkiye, Fırat'ın doğusu ile batısı arasında kalan

⁸⁴ TRT Haber Sayfası, "Telabyad ve Rasulayn'da 42 köy terörden arındırıldı", 13.10.2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/telabyad-ve-rasulaynda-42-koy-terorden-arindirildi-435614.html> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁸⁵ NTV İnternet Sayfası, "SON DAKİKA... Cumhurbaşkanı Erdoğan-ABD Başkan Yardımcısı Pence görüşmesi sona erdi", 17.10.2019, <https://www.ntv.com.tr/dunya/bestepedeki-kritik-gorusme-sona-erdi,b9k9K3BMm0qGNA7PhgBuNw> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁸⁶ T.C. Millî Savunma Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası "Barış Pınarı Harekâtı İle İlgili Son Gelişmelere İlişkin Basın Açıklaması", 23.10.2019, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/11102019-54555> (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

bölgeleri birleştirememiştir. Harekât sonrasında Türkiye, kontrol altında tuttuğu bölgede mayın ve EYP temizleme çalışmalarına başlamıştır.⁸⁷ Ayrıca 22 Ekim 2019 tarihinde Soçi’de Rusya ile varılan mutabakat çerçevesinde bölgede ortak kara devriyesi faaliyetine başlanmıştır.⁸⁸

5. Suriye İç Savaşında ABD ve Rusya Federasyonu’nun Politikaları

ABD, bölgede Irak’ın komşusu olan Suriye’de de Irak’takine benzer bir politika uygulamaktadır.⁸⁹ ABD, Irak’ta gerçekleştirdiği Kürt koridoru projesinin ikinci ayağını Suriye’de gerçekleştirmeye çalışmaktadır.⁹⁰ ABD, Suriye’nin kuzeyinde ikisi hava üssü, diğerleri ikmal, yakın destek ve operasyon üsleri olmak üzere başlangıçta 10 askerî üs tesis etmiş; zaman içerisinde bölgeye büyük güç kaydırarak gücünü artırmıştır. Bu kapsamda bölgedeki hava üslerinin sayısı üçe çıkarırken askerî üs sayısında iki kat artışa gitmiştir. ABD, Suriye iç savaşındaki amacını DEAŞ’ın kalıcı yenilgisinin sağlanması, Suriye’de siyasi düzenin sağlanması ve İran komutasındaki güçlerin geri çekilmesinin sağlanması olarak belirlemiştir.⁹¹ Bu kapsamda Suriye’nin kuzeyinde daha önce PKK’nın uzantısı PYD’nin denetimindeki Derik, Tabka, Rimelan, Hol, Şedadi, Ayn el Arap, Eyn İssa, Menbiç, Rakka, Haseke, Irak sınır hattındaki Tenef (ÖSO’nun kontrolünde) ve Şanlıurfa’nın Akçakale ilçesi karşısında yer alan Tel Abyad’da toplam 22 askerî üs kurmuştur. Yeni üsler kurmak için bölgeye malzeme, araç

⁸⁷ Mynet Haber Sitesi, “MSB: Barış Pınarı Harekâtı’nda 2 binden fazla mayın ve EYP etkisiz hale getirildi”, <https://www.mynet.com/msb-baris-pinari-harekatinda-2-binden-fazla-mayin-ve-eyp-etkisiz-hale-getirildi-110106176709> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁸⁸ T. C. Milli Savunma Bakanlığı, “Rusya Federasyonu ile Varılan Mutabakat Hakkında Basın Bilgilendirme Toplantısı Düzenlendi”, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/23102019-82506> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

⁸⁹ Reyhan Güner, “Bitmeyen Kavga: Suriye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü”, Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, (ed.), *Suriye İç ve Dış Politika*, Nobel, Ankara, 2016, ss. 263-291.

⁹⁰ Ali Bademci, *Suriye Sendromu*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017, ss. 350-368.

⁹¹ Congressional Research Center, 25.03.2019, “Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response”, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33487.pdf> (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

gereç ve silah sevkiyatını artıran ABD, kısa süre önce DEAŞ'tan temizlenen Deyr ez Zor kentinin doğu kırsalında yer alan Behra bölgesinde yeni bir hava üssü kurma çalışmalarına başlamıştır.⁹² ABD, Suriye'deki müttefiki olan PYD/YPG unsurlarına maddi ve manevi her türlü desteği vermektedir. Özellikle askerî eğitim, silah ve teçhizat vererek SDG olarak isimlendirdiği bu yapıyı kuzey Suriye'de kalıcı hale getirmeye çalışmaktadır. SDG, ABD'nin desteğiyle Suriye'nin kuzeyinde hem doğu-batı hattında genişlemesini sağlamlaştırmaya çalışmakta; hem de Rakka üzerinden kendisine sosyopolitik ve ekonomik bir derinlik oluşturmak istemektedir. Türkiye ise bunun farkında olarak diğer AB ve bölge devletleri yanında Rusya ve İran'ın da itirazlarına rağmen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarını başarıyla gerçekleştirerek ABD'nin bölgede uygulamaya çalıştığı yapının oluşmasına engel olmuştur. Buna rağmen ABD, Fırat nehrinin doğusunda koridor amacına ulaşmış ve bu oluşumu bölgede kalıcı hale getirmeye çalışmaktadır. Münbiç bölgesini ise Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanmaya çalışmaktadır. ABD, Münbiç'ten PYD/YPG unsurların Fırat'ın doğusuna çekilmesi hususuna Türkiye'nin müdahale etmemesi için başlangıçta "evet" demiş, ancak geçen süreçte bu kararını uygulamayarak Türkiye'yi oyalamıştır. Daha sonra Türkiye ile yapılan görüşmeler sonrasında bölgede Türkiye ile birlikte devriye faaliyetleri icra edileceği söylenmiş ve bir bakıma Türkiye ile SDG'nin birlikte hareket etmesini sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye ise her fırsatta SDG'nin PYD/YPG teröristlerinden oluştuğunu ifade ederek bu unsurlarla birlikte olmayacağını ifade etmiştir. Buna karşın ABD, 10 Ağustos 1997 yılından beri PKK'yı "Yabancı Terörist Organizasyonlar" listesine almasına rağmen PYD/YPG'yi terör örgütü olarak görmediğini ve Suriye'deki müttefiki olduğunu ifade etmektedir. ABD son dönemde Türkiye ile ilişkileri geliştirebilmek maksadıyla üç PKK elebaşının yakalanabilmesi için para ödülü de

⁹² Habertürk Gazetesi İnternet Sayfası, "ABD, Rusya ve İran'ın Suriye'de üs kurma yarışı", 08.10.2018, <https://www.haberturk.com/abd-rusya-ve-iran-in-suriye-de-kac-ussu-var-2171458> (Erişim Tarihi: 03.11.2018).

koymuŐtur. ABD açısından Kuzey Irak'taki Kürt yapılanması tamamlandığı için önümüzdeki günlerde Türkiye'nin Kuzey Irak'taki terör kamplarına yönelik hava ve kara harekâtlarına destek vereceği değerlendirilmektedir. Çünkü Kuzey Irak'taki terör örgütü PKK'nın aktif unsurlarının büyük bir kısmının başta ikinci bir Kandil haline getirmek istediği Sincar bölgesi olmak üzere kuzey Suriye'ye geçtiği değerlendirilmektedir.⁹³ Ayrıca ABD, Ayn el Arap bölgesinde iki, El Cezire bölgesinde ise dört havaalanı inşa ederek bölgedeki etkinliğini artırmış ve Fırat'ın doğusunda kalıcı hale gelmiştir.⁹⁴ Bunun yanında, ABD özel kuvvetler askerlerinin Kürt grupları eğittiği Rakka yakınındaki Tabka'da ve ABD'nin Suriye rejim güçleri ve Rus birliklerin girmesine izin vermediği Tanf'ta inşa ettiği iki askerî üssü de mevcuttur. Bu gelişmeler neticesinde yakın bir gelecekte ABD'nin desteklediği SDG unsurlarına karşı bölgede Türkiye, PKK karşıtı Kürtler ve Araplardan oluşan yeni yapıların ortaya çıkacağı değerlendirilmektedir. İdlib'te çatışmasızlığın sağlanmasıyla birlikte, Suriye'de bazı bölgelerde küçük çatışmalar olsa da Suriye iç savaş bitmiŐ olacaktır. Bu süreçte en önemli faaliyet “anayasa yapım” sürecidir. Bu süreçte ABD, Suriye merkez hükümeti ya da Esed rejiminin kuzey Suriye'deki ABD'nin kazanımlarına yani federatif/otonom bir yapıya “evet” demesi durumunda Rusya'nın da istediği Esed rejimi ile devam edeceği değerlendirilmektedir. Aksi takdirde ABD, Türkiye'nin de isteği olan, Suriye'de seçimlere gidilerek Esed rejimini deđiŐtirmeye çalıŐacaktır. Bu nedenle ABD, öncelikle amacı projesini gerçekleŐtirebilmek için Rusya'yı da ikna etmeye ve böylece Esed rejimine isteklerini kabul ettirmeye çalıŐmak olacaktır. ABD açısından Rusya'yı ikna etmenin yanı sıra Türkiye'nin de ikna edilmesi gerekmektedir. Türkiye ABD için bölgede kaybedilmemesi gereken bir ülkedir. Son dönemde rahip Brunson'ın ABD'ye iadesi

⁹³ Hürriyet Gazetesi İnternet Sayfası, “Sincar nerede ve neden önemli? İşte Sincar'ın haritadaki konumu”, 19.03.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/sincar-nerede-sincar-harita-uzerinde-neresi-40777619> (Erişim Tarihi: 01.11.2019).

⁹⁴ Nuri Yazıcı, “Ayn El-Arap Kuşatması Bağlamında Uluslararası İlişkilere Bir Bakış”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2018, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 59-77.

sonrasında gergin olan ilişkiler tekrar yumuşamaya başlamıştır. Ayrıca ABD'nin İran'a ekonomik yaptırımlar için Türkiye'nin liste dışı olması da ABD'nin ilişkileri yumuşatmaya çalıştığı izlenimi vermektedir. Son gelişme olarak ABD Başkanı Donald Trump'ın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile telefon görüşmesinden sonra Senatonun onayını almadan ABD askerlerinin en kısa sürede Suriye'den çekileceklerini açıklaması büyük şaşkınlık yaratmıştır.⁹⁵ Aslında bölgedeki ABD askerlerinin çekilmesi hususu Trump'ın seçim vaatleri içerisinde yer almıştır. Bu kapsamda ABD, Suriye'nin kuzeyinde, terör örgütü YPG/PKK'nın işgalindeki alanda 15 askerî üssü ve inşası devam eden Deyrizor ve Haseke'deki üç üste bulunan yaklaşık iki bin kadar Amerikan askerini altı ay içinde çekmeyi planlamıştır.⁹⁶ ABD'nin Suriye'den çekilme kararı terör örgütü YPG'de de şaşkınlık yaratmış; Türkiye ise bu kararı olumlu karşılamasına rağmen kararla ilgili olarak belirli bir plan olmadığı için konuya temkinli yaklaşmıştır. Bu süreçte ABD'nin dâhil olduğu koalisyon gücü de lağvedilmek durumunda kalacaktır. Bu durumda ABD, bölgede Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya'yı yalnız bırakacaktır. ABD çekilme sürecine başlamıştır. Sorun ABD'nin çekileceği bölgede kontrolün kimin elinde olacağı ve özellikle SDG'ye verilen ağır silah ve teçhizatın ne olacağıdır. Türkiye, ABD'nin boşaltacağı bölgede kontrolün kendisine verilmesini istese de ABD bu talebe olumlu bakmamıştır. Rakka, Menbiç ve Ayn El Arap'daki tüm üs ve askerî noktalardan çekilen ABD, petrol zengini Deyrizor'dan çekilmezken, Haseke'de petrol sahalarındaki üslerini de boşaltmamıştır. 26 Ekim 2019 tarihinde büyük bir gelişme yaşanmış ve ABD Başkanı Trump, DEAŞ lideri Ebu Bekir el Bağdadi'nin ABD tarafından yapılan bir operasyon sırasında intihar yeleğiyle kendini patlatarak öldüğünü açıklamıştır.⁹⁷ ABD, Başkanının Suriye'deki ABD kuvvetlerini çekme

⁹⁵ Veysel Kurt, "Trump ve Suriye Krizi", *SETA Analiz*, 2019, Sayı: 275, s. 16

⁹⁶ Habertürk Gazetesi İnternet Sayfası, "ABD, Rusya ve İran'ın Suriye'de üs kurma yarışı", 08.10.2018, <https://www.haberturk.com/abd-rusya-ve-iran-in-suriye-de-kac-ussu-var-2171458> (Erişim Tarihi: 03.11.2019).

⁹⁷ BBC İnternet Sayfası, "Ebu Bekir el Bağdadi: Öldürülen IŞİD lideri kimdi?", 27.10.2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40292346> (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

konusundaki söylemlerine rağmen, bu konuda daha yavaş davranmıştır. Hatta ABD, 4 Kasım 2019 tarihinde Deyrizor vilayetinde iki yeni üs kurmak için çalışma başlatmış, bu bölgelere ayrıca 250-300 ek askerî personel, zırhlı araçlar, ağır silah ve mühimmat da sevk etmiştir.⁹⁸ ABD ordusu, Suriye’de terör örgütü PYD/YPG’nin ele geçirdiği petrol sahalarında devriyelerini sürdürmektedir. Ayrıca ABD bu süreçte Suriye’ye ilk kez Bradley tipi paletli ve daha ağır zırhlı araçlar da konuşlandırmıştır.⁹⁹ ABD’nin Suriye’deki asker sayısını 500’e¹⁰⁰ indireceğini belirtmesine rağmen Ürdün sınırındaki Tanf kenti dâhil Suriye’de yaklaşık bin askerinin olduğu tahmin edilmektedir.¹⁰¹ ABD’nin Suriye’de NATO müttefiki olan Türkiye’nin karşı çıkmasına rağmen PYD/YPG ile birlikte hareket etmesi, FETÖ elebaşını hâlâ Amerika’da tutması, 1915 olaylarıyla ilgili olarak alınan ABD Senato kararı¹⁰² ve son olarak Başkan Trump’ın ABD Senatosu’nun kabul ettiği 70 sayfalık “ABD’nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasasını” (CAATSA)¹⁰³ onaylaması ilişkilerin yakın dönemde istenilen seviyeye gelemeyeceğinin bir göstergesi olmuştur.

Türkiye-Rusya ilişkileri ise Suriye özelinde giderek gelişmiş ve bu durum başta ABD olmak üzere NATO üyesi diğer ülkeleri

⁹⁸ Hürriyet Gazetesi İnternet Sayfası, “İşte Suriye’de ABD’nin son hali”, 10.11.2019, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/iste-suriyede-abdnin-son-hali-41370517> (Erişim Tarihi: 03.01.2020).

⁹⁹ A.g.m.

¹⁰⁰ Foreign Policy, 25.11.2019, “No ‘End Date’ for U.S. Troops in Syria”, <https://foreignpolicy.com/2019/11/25/no-end-date-for-u-s-troops-in-syria/> (Erişim Tarihi: 03.01.2020).

¹⁰¹ Hürriyet Gazetesi İnternet Sayfası, “İşte Suriye’de ABD’nin son hali”, 10.11.2019, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/iste-suriyede-abdnin-son-hali-41370517> (Erişim Tarihi: 03.01.2020).

¹⁰² T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, “No: 362, 12 Aralık 2019, ABD Senatosu Tarafından Kabul Edilen Karar (S. Res. 150) Hk.”, http://www.mfa.gov.tr/no_362_-abd-senatosu-tarafindan-kabul-edilen-karar-hk.tr.mfa (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

¹⁰³ T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, “No: 365, 17 Aralık 2019, ABD Kongresi’nde Kabul Edilen 2020 Ulusal Savunma Yetki Yasası Taslağı Hk.”, http://www.mfa.gov.tr/no_365_-abd-kongresi-nde-kabul-edilen-ulusal-savunma-yetki-taslagi-hk.tr.mfa (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

endişelendirmiştir. 24 Kasım 2015'te Türkiye tarafından Rus Hava Kuvvetleri'ne ait Sukhoi Su-24M tipi uçağının düşürülmesi krizinden kısa süre sonra ilişkiler kriz öncesi döneme oranla daha iyi bir seviyeye ulaşmıştır. İki ülke, İran ile birlikte, Suriye iç savaşının sona erdirilmesi amacıyla Astana görüşmelerinde bir araya gelmektedirler. Türkiye'nin başta enerji olmak üzere Rusya ile ticari ilişkileri giderek artmaktadır. Özellikle Türkiye tarafından Akkuyu nükleer santralının Rusya Devlet Nükleer Enerji Kurumu (Rosatom) tarafından inşa edilmesine karar verilmesiyle birlikte ilişkiler en üst seviyeye çıkarılmıştır.¹⁰⁴ Türkiye ve Rusya devlet başkanlarının katılımıyla Türkiye-Rusya Üst Düzey İşbirliği Konseyi (ÜDİK) faaliyetlerine devam etmektedir. 2011 yılında Esed rejimi halk eylemlerini kontrol altına alamayınca ve eylemler dış güçlerin de yardımıyla bir iç savaşa dönüşüp Esed rejimi kontrolünü kaybedince 2015 yılında Rusya'dan olaylara müdahale için yardım istemiştir. Rusya ise Ukrayna-Kırım anlaşmazlığından sonra Batı'nın uyguladığı yaptırımların da etkisiyle ağır ekonomik sıkıntılar yaşamasına rağmen, Orta Doğu bölgesinde etkinliğini devam ettirebilmek için bu talebe olumlu cevap vermiştir. Rusya için Suriye ile ilişkilerin geliştirilmesi ve Suriye'deki askerî varlığının devam ettirilmesi önemlidir.¹⁰⁵ Rusya, Suriye'de rejimle yapılan anlaşma ile kurduğu Rusya açısından kritik öneme haiz Hmeymim hava üssü ve Akdeniz kıyısındaki Tartus donanma üssüne sahiptir. Bu kazanımla Rusya sıcak denizlere inme hayalini gerçekleştirmiştir. Rusya, bu kazanımını korumak amacıyla Batı'nın kendisine karşı toplu bir ittifak kurmasını engellemek amacıyla bölgede İsrail, İran, ABD ve Türkiye arasında bir denge politikası izlemeye çalışmaktadır. Rusya, ABD ve ABD'nin desteklediği PYD/YPG ile doğrudan bir çatışmaya girmekten, İsrail'in hava taarruzlarına karşı kendi kontrolündeki hava savunma sistemlerini

¹⁰⁴ Tolga Demiryol, “Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerjinin Rolü: Asimetrik Karşılıklı Bağlılık ve Sınırları”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 2018, Cilt: 17, Sayı: 4, ss. 1438-1455.

¹⁰⁵ Sami Kiraz, “Bağımsızlıktan 21. Yüzyıla Suriye-Rusya Siyasi İlişkileri”, Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, (ed.), *Suriye İç ve Dış Politika*, Nobel, Ankara, 2016, ss. 291-313.

kullanmaktan kaçınmaktadır. İnan ise Suriye’de rejime ve Hizbullah’a verdiği sürekli ve kararlı destek ile öne çıkmaktadır. Rusya, Irak merkez yönetimi, Suriye merkez yönetimi ve İnan ile bölgede ABD’ye karşı bir yapılanma oluşturmaya çalışmaktadır. Bu ortamda Türkiye kendi ülkesel çıkarlarına bağlı olarak tarafsız bir konumdadır. Türkiye, DEAŞ ile mücadelede Rusya ve ABD ile birlikte iken PYD/YPG ile mücadelede yalnız kalmıştır. Rusya PKK’yı terör örgütü olarak tanımamakta olup PKK’nın Moskova’da bir irtibat bürosu bulunmaktadır. Bunun yanında Rusya’nın Esed rejimi ile ilişkileri Türkiye’nin aksine gayet iyidir. Ayrıca Rusya için Suriye’de federatif bir yapının oluşturulması sorun yaratmamaktadır. Rusya, Türkiye ile ekonomik ilişkiler yanında siyasi ve askerî ilişkilerini de geliştirerek Türkiye’nin ABD ve dolayısıyla NATO’dan uzaklaşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu maksatla ABD’nin tüm itirazlarına rağmen S-400 hava savunma füze anlaşması imzalanmıştır. Özellikle sahada ÖSO unsurlarının Türkiye tarafından kontrol edilmesi ve bu unsurların Rusya tarafından radikal İslam unsurları olarak görülmesi ve bunların Rusya’ya dönmesi ihtimali büyük tehdit yaratmaktadır. Özellikle 17 Eylül 2018 tarihinde Rusya ile Türkiye arasında İdlip konusunda yapılan anlaşma sonrasında Türkiye bölgede oluşturduğu kontrol noktaları ile güvenliği sağlamaya çalışmaktadır. Astana kapsamındaki ülkeler tarafından terör örgütü olarak ilan edilen HTŞ ile Türkiye’nin desteklediği gruplar arasında çatışmalar hâlen devam etmektedir. Söz konusu çatışmalar Batı Halep, Sahl Gab, Güney İdlip ve Batı Hama kırsalına yayılmıştır. Türkiye 70 bin silahlı militan ve dört milyona yakın sivilin bulunduğu İdlip bölgesinde yerine getirmeyi taahhüt ettiği güvenliği henüz tam olarak sağlayamamıştır. Rusya bu durumdan rahatsız olmuş ve Esed güçleri zaman zaman İdlip bölgesini hava gücüyle bombalamıştır. Esed kara güçlerinin kuzeye doğru ilerlemeleri ve İdlip bölgesinde Türkiye’nin kontrolündeki 12 gözlem noktasının yavaş yavaş Esed güçleri kontrolüne geçmesi bölgede gerginlik yaratmıştır. Türkiye’nin söz konusu gözlem noktalarını takviye etmek amacıyla gönderdiği birliğin Rusya destekli Esed güçleri tarafından 27 Şubat 2020 tarihinde Balyun beldesinde hedef alınması ve 34 askerın şehit edilmesi sonrasında bölgede gerilim tekrar yükselmiştir. Türkiye,

Rusya ve İran arasında varılan Soçi Mutabakatı'nı ihlal eden Rus destekli Esed rejim güçleri ile İran destekli teröristlerin İdlib'e yönelik saldırılarını durdurmak; ılımlı muhalifleri desteklemek ve rejim güçlerini mutabakat sınırları dışına itmeyi sağlamak maksadıyla 1 Mart 2020 tarihinde Bahar Kalkanı Harekâtı'nı başlatmıştır.¹⁰⁶ Sonrasında Cumhurbaşkanı Erdoğan 5 Mart 2020 tarihinde Moskova'da Rusya Devlet Başkanı Putin'i ziyaret etmiş ve iki liderin görüşmesi neticesinde İdlib'te ateşkes ilan edilmiştir. Yapılan görüşme sonrasında Türkiye'nin kontrolündeki bölge kuzeye çekilmiş ve M4 karayolu kuzey ve güneyinde altı kilometrelik bölgede Türkiye ve Rusya'nın müşterek devriye faaliyetine başlanmasına karar verilmiştir.¹⁰⁷ İdlib özelinde ortaya çıkan sorun neticesinde Türkiye, bir taraftan Rusya ile gerginleşen ilişkileri normalleştirmeye çalışırken diğer taraftan NATO müttefiki ABD ile yakınlaşmaktadır. İdlib sorunu çözüldüğünde Suriye iç savaşının tamamen olmasa bile büyük ölçüde sona ereceği değerlendirilmektedir.

Sonuç

Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtları; TSK tarafından Irak'ın kuzeyine yapılan Çelik Harekâtı (1995) ve Güneş Harekâtı (2008) ile 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası için uluslararası hukuktan doğan hakları kapsamında icra edilen sınır ötesi harekâtlardır. Türkiye, Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtları ile ABD'nin Kürt koridoru projesine engel olarak Suriye'deki askerî dengeleri değiştirmiştir. Türkiye, bölgede jeostratejik bir avantaj elde etmiş ve güneyinde 220 kilometre uzunluğunda bir güvenlik kuşağı oluşturmuştur. Türkiye söz konusu harekâtlarla Suriye'yle olan deniz sınırı noktasında kendi

¹⁰⁶ T.C. Millî Savunma Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, "Bakan Akar: 27 Şubat'ta Başlayan Bahar Kalkanı Harekâtı Başarıyla Sürdürülmektedir.", <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/132020-88621> (Erişim Tarihi: 09.03.2020).

¹⁰⁷ T.C. Millî Savunma Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, "Bakan Akar: İdlib'de Siyasi Çözümle İlgili Önemli Bir Adım Atıldı.", <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/732020-57058> (Erişim Tarihi: 09.03.2020).

Doğu Akdeniz sınırının güvenliğini de sağlamıştır. Doğu Akdeniz bölgesinin önümüzdeki günlerde mevcut enerji kaynakları nedeniyle öneminin daha da artacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca TSK'nın melun FETÖ darbe giriŐiminiyle etkisizleŐtirilmeye çalıŐılmasına rağmen her üç harekâtı da başarıyla gerçekleŐtirmesi Irak, İran ve Yunanistan gibi ölkelere ulusal çıkarları için gerektiğinde güç kullanabileceği mesajını vermiştir.

Türkiye için Suriye'nin toprak bütünlüğu önemli olup, her fırsatta dile getirilmesine rağmen Suriye rejimi Türkiye'yi bölgede istememektedir. Ayrıca Suriye iç savaşı sonrasında yapılacak seçimlerde Esed rejiminin deđiŐmesi durumunda yeni yönetimin Türkiye'nin isteklerini dikkate alıp almayacağıdır. Bir diğer husus da ÖSO unsurlarının geleceğinin ne olacağının belirlenmesidir. Bu unsurların gelecekte Rusya gibi Türkiye için de tehdit olabileceği değerlendirilmektedir. Bu nedenle iç savaş sonrası müzakerelerde ÖSO unsurların Türkiye'nin kontrolü altındaki bölgelerde nasıl bir yapılanma içinde olacıkları da dikkate alınmalıdır.

Suriye iç savaşı sonrasında ortaya çıkabilecek dış baskılar da dikkate alındığında, Türkiye'nin uzun bir süre Suriye'de kalamayacağı değerlendirilmektedir. Bu durumda iç savaş sırasında Şehit vererek elde ettiği kazanımlar masada bırakılmamalıdır. Kuzey Suriye'de bir Kürt koridorunun oluŐturulabilme ihtimali her zaman vardır. Çünkü Türkiye kontrolündeki bölgelerden çekildikten sonra Irak örneğinde olduğu gibi Suriye rejimi ABD yardımıyla "self determinasyon" kapsamında bir halk oylaması yapılabilir ve bu oylama sonrası bölge Kürt unsurların kontrolü altına girebilir. Türkiye için en büyük tehlikenin bu olduğu unutulmamalıdır.

Rusya'nın Suriye'de elde ettiği kazanımları ve askerî varlığını devam ettireceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Rusya'nın Orta Doğu'ya ve Akdeniz'e ulaŐmada sıklet merkezi oluşturan Suriye'den vazgeçmeyeceği ve bu nedenle Esed rejimini destekleyeceği öngörülmektedir. Esed rejiminin ise mevcut konumunu devam ettirebilmek için Rusya'nın yanında İran ile de ilişkilerini geliŐtirmeye özen gösterecektir. Bu durumda Suriye özelinde Rusya-ABD arasındaki gerginliğinin yakın gelecekte de devam edebileceği

değerlendirilmektedir. Suriye'deki mevcut rejiminin askerî etkinliğinin Rusya ve İran olmaksızın mümkün olmayacağı düşünüldüğünde, mevcut rejim PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG'yi hedef aldığı anda karşısında ABD'yi bulacaktır. Ayrıca Suriye'nin kuzeyinde DEAŞ'ın boşalttığı yerlere PYD/YPG unsurlarının yerleştiği dikkate alındığında parçalanmış Suriye coğrafyası üzerinde ortaya çıkabilecek yeni anlaşmazlık ve gerginliklerin kısa sürede çözülebilmesi zordur. Bunun yanında Suriye'nin coğrafi bütünlüğünün tekrar sağlanabilmesi için Türkiye'nin iç savaşı sürecinde desteklediği ÖSO'nun işgal ettiği bölgelerden çekilmesi de kolay değildir. Son olarak Türkiye, Rusya ve İran arasında sürdürülmesine karar verilen ateşkes ve çatışmasızlık durumunun bazı gruplar tarafından bozulabileceği ihtimalidir.

Suriye iç savaşından siyasi, ekonomik ve sosyal yönden en fazla etkilenen ülke hiç şüphesiz Türkiye olmuştur. Suriye iç savaşı, Türkiye'nin güvenliğini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bulunduğu coğrafyadaki kriz ve çatışmalar göz önüne alındığında Türkiye'nin güvenliğini sağlayabilmesi için bugün olduğu gibi gelecekte de dinamik, modern ve caydırıcı bir TSK'ya sahip olması gerektiği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Askerî başarıların siyasi başarılarla taçlandırılmadığı süreç beklenen etkiyi yaratamayacağı dikkate alındığında; Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirdiği üç harekât neticesinde kazandığı askerî başarısını, Suriye iç savaşı sonrasında oluşturulacak çözüm masasındaki siyasi başarısıyla da devam ettirebilmesi için millî çıkarları doğrultusunda politikalar üretmeli ve uygulamalıdır.

Summary

During the Syrian civil war, thousands of Syrians were killed or wounded and 13 million forced to abandon their country. About 6.6 million Syrian people have left their homes and become refugees. For humanitarian aid to these people, Turkey, which has approximately 910 kilometres borderline with Syria, has opened its border and three million Syrians immigrated to Turkey. In order to prevent future influx of refugees from Syria to Europe, the European Union (EU) has pledged to help Turkey. However, the EU's assistance was very limited. Turkey

however has spent up to \$ 40 billion so far.

In addition to a lot of innocent Syrian people fleeing the persecution of Assad, terrorists linked to several terrorist organizations went through Turkey's border. In particular, DAESH provided terrorists to Syria from Europe and thus Turkey became a transit country. Turkey, which revealed an "open door policy" to Syrian people fleeing into Turkey in the context of DAESH attacks, pursued "zero tolerance" policy for permission to cross the passage of the Foreign Terrorist Fighters. In this process, the number of those who pass from Syria to Turkey has increased and the problems have grown steadily. While the European countries were not interested in this problem at the beginning, the drowning of some of the Syrians who wanted to go to Europe by escaping from Syria and risking their lives by drowning in the Aegean and the Mediterranean drew the attention of the whole world, including Europe, on the Syrian problem.

After the Cold War, in 2003, the Syrian branch of the Kurdistan Workers' Party (PKK), the Democratic Union Party (PYD) was established and increased its effectiveness in northern Syria. When the Arab Spring spread into Syria, the PYD set up three districts and six cantons in the north of Syria, Al Jazeera and Kobane in the east and Afrin in the west. In these cantons, in accordance with the ideology of Abdullah Öcalan, the founder of the PKK, a management was established within the scope of KCK.

The US wants to create an autonomous Kurdish region in northern Syria. For this purpose, the US helped YPG or SDG by making an alliance with the fights with DAESH despite its ally Turkey's entire objections. The US has sent over 19,000 TIRs of weapons, military vehicles and equipment to the terrorist organization PYD under the pretext of fighting with the terrorist organization DAESH.

In order to fight against terrorist organizations Turkish Military Forces (TAF) and Free Syrian Army (FSA) started an operation called Euphrates Shield. The operation started on August 24, 2016 and "successfully completed" on March 29, 2017. Operations were carried out in the region between the Euphrates River to the east and the rebel-

held area around Azez to the west. This operation was the most comprehensive cross-border operation that Turkey has performed throughout its history. Within the scope of the operation, the FSA, which was supported by the members of TAF, provided control in a total area of 2,015 square kilometres including 243 settlements, and made 2,647 members of DEASH ineffective. With this operation, the region extending from Azez to Jarablus in the Euphrates River cleared from PKK-PYD /YPG and DAESH. The operation was completed in 216 days. Subsequently, TAF and FSA carried out the Operation of Olive Branch on January 20, 2018 for Afrin, and finally the Peace Spring Operation on October 9, 2019. The main purpose of these three operations was to clear the area from the PYD/YPG and DAESH terrorists, and to contribute to the reconstruction of stability in Syria by considering the territorial integrity of the country. Turkey launched these operations in conformity with Article 51 of the United Nations (UN) Charter. Turkey took actions to eliminate the threats posed against it by terrorist organizations present in Syria, and to exercise its right of self-defence –even aggressively on the soil of another country, if necessary– as provisioned by international law. The aim of both operations was not to occupy the region, but to clean the region from terrorists and to contribute to the reconstruction of stability and territorial integrity of Syria. During these operations, Turkey has gained enormous military experience and increased its political influence in the region as well. All these have been a sign to which Turkey would have a say in the reconstruction of Syria.

KAYNAKÇA

Kitap

- AĞAR, Abdullah, *Özgür Şehit*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017.
- BACZKO, Adam, Gilles Dorronsoro ve Arthur Quesnay, *Suriye-Bir İç Savaşın Anatomisi*, (çev. Ayşe Meral), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- BADEMÇİ, Ali, *Suriye Sendromu*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017.
- DEMİR, Enes, *Arşiv Kaynakları ve Salnameler Işığında El-Bab Tarihi*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2017.
- DEMİR, Enes, *Afrin Tarihi ve Zeytin Dalı Harekâtı*, Flipper Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- GÜNER, Reyhan, “Bitmeyen Kavga: Suriye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü”, Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, (ed.), *Suriye İç ve Dış Politika*, Nobel, Ankara, 2016.
- KİRAZ, Sami, “Bağımsızlıktan 21. Yüzyıla Suriye-Rusya Siyasi İlişkileri”, Mehmet OKUR Akif ve Nuri Salık, (ed.), *Suriye İç ve Dış Politika*, Nobel, Ankara, 2016, 291-313.
- TAŞDEMİR, Fatma (Ed), *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Nobel, Ankara, 2016.
- TAŞTEKİN, Fehim, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Makale

- ACUN, Can ve Bilal Salaymeh, “Suriye Krizinde Yeni Safha İdlib”, *SETA Analiz*, 2018, ss. 8-28, https://setav.org/assets/uploads/2018/08/Analiz_255.pdf (Erişim Tarihi: 31.03.2020).
- ACUN, Can ve Bünyamin Keskin, “PKK’nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG”, *SETA Rapor*, 2016, 7-62, http://www.setav.org/assets/uploads/2017/01/PYD_YPG_.pdf (Erişim Tarihi: 02.11.2019).
- ACUN, Can, “Neo El-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)”, Haziran 2014, *SETA Perspektif*, (53), http://file.setav.org/Files/Pdf/20140616184404_neo-el-kaide-isisd-pdf.pdf (Erişim Tarihi: 28.10.2019).
- ACUN, Can, Bünyamin Keskin ve Bilal Salaymeh, “El-Kaide’den HTŞ’ye Nusra Cephesi”, Rapor 2017, *SETA Yayınları 95*, <https://setav.org/assets/uploads/2017/10/NusraCephesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020).
- AKDOĞAN, Muzaffer, “Avrupa Birliği’nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi”, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 2018, Cilt: 1, Sayı: 1, 48-74.
- ALTUNDEĞER, Nurettin ve M. Ertuğrul Yılmaz, “İç Savaşın Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye’ye Faturası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt: 21, Sayı: 1, 289-301.
- DEMİR, Konur Alp ve Kurthan Demir, “TSK’nın İHA Görüntülerini Sorun Yönetimi Bağlamında Siyasal İletişim Aracı Olarak Kullanması: Afrin Operasyonu Örneği”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2018, Cilt: 7, Sayı: 2, 355– 390.
- DEMİRYOL, Tolga, “Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerjinin Rolü: Asimetrik Karşılıklı Bağımlılık ve Sınırları”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 2018, Cilt: 17, Sayı: 4, 1438-1455.
- DENİZ, Taşkın “Suriye’nin Durumu, ABD - Rusya ve Türkiye’nin Tutumu”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 2013, Sayı: 27, 314-332.

Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki
Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları

- ERKMEN, Serhat, “İrak'ta El-Kaide'nin Doğuşu, Gelişimi ve Bugünü”, 21. Yüzyıl, 2014, <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/irakta-el-kaidenin-dogusu-gelisimi-ve-bugunu> (Erişim Tarihi: 02.11.2019).
- EROL, Mehmet Seyfettin ve Kadir Ertaç Çelik, “ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği”, *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2018, Cilt: 2, Sayı:2, 14-45.
- JUSOOR FOR STUDIES, “Euphrates Shield Operation an Extra İmpetus for Turkish Policy Options”, 2016, https://jusoor.co/content_images/users/1/contents/275.pdf, (Erişim Tarihi: 2.01.2020).
- KARA, Adnan, “Ortaçağ Haçlı Kontluklarından Günümüz Suriye Kantonlarına: Bir Değerlendirme”, *Academic Platform Journal of Islamic Researches*, 2019, Vol: 3, No: 3, 322-331.
- KARACAOĞLU, Burak, Levent Tok, Mohamad Misto ve Ömer Koparan, “Türk savaş uçakları 30 kilometre derinliğe girdi”, 09.10.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/turk-savas-ucaklari-30-kilometre-derinlige-girdi/1607592> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).
- KOHEN, Sami, “İdlib krizi Türk-Rus ilişkilerini nasıl etkiler?” Milliyet Gazetesi, 25.02.2020, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sami-kohen/idlib-krizi-turk-rus-iliskilerini-nasil-etkiler-6152213> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).
- KÖYLÜ, Murat, “Suriye, PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 2018, Sayı: 11, 70-86.
- KURT, Veysel, “Trump ve Suriye Krizi”, *SETA Analiz*, 2019, Sayı: 275, 1-18.
- ORHAN, Oytun, “İŞİD'in Ayn el Arap (Kobane) Kuşatması ve Türkiye”, Eylül, 2014, *ORSAM*, <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4234?s=orsam/turkish> (Erişim Tarihi: 28.10.2019).
- ÖRMECİ, Ozan, “Barış Pınarı Harekâtı Başladı”, UİAP, <http://uianaliz.org/haber/91/17/baris-pinari-harekati-basladi> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).
- ÖZALP, Mustafa, “Türkiye'nin Suriye'ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu”, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt: 9, Sayı: 18, 169-186.
- ÖZÇELİK, Necdet ve Can Acun, “Terörle Mücadelede Yeni Safha Zeytin Dalı Harekâtı”, *SETA*, 2018, <https://www.setav.org/rapor-terorle-mucadelede-yeni-safha-zeytin-dali-harekati/> (Erişim Tarihi: 30.10.2019).
- ÖZÇELİK, Necdet, Rıfat Öncel, Sibel Düz, “15 Temmuzdan Sonra Türkiye'nin Terörle Mücadelesi”, *SETA Analiz*, https://setav.org/assets/uploads/2017/07/Analiz_209.pdf (Erişim Tarihi: 31.03.2020).
- SEMİN, Ali ve diğerleri, “Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, *Bilge Adamlar Kurulu Raporu*, Rapor No: 52, 2012, Bilgesam Yayınları, Ankara.
- ŞAHİN, Güngör ve Yücel Özel, “Çatışmadan İşbirliğine: Türkiye, Rusya ve İran”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2018, Cilt: 9, Sayı: 1, 53-70.
- ŞEKER, N. Tülay ve Deniz Yağız, “Charlie Hebdo Saldırısının Türk ve Fransız Basınındaki Sunumu”, *Akdeniz İletişim Dergisi*, 2015, Sayı: 24, 189-211.

ŞENOL, Dolunay, Sezgin Erdem, Elif Erdem, “İŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, Cilt: 26, 277-292.

TAŞDEMİR, Fatma ve Adem Özer, “Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu”, *Akademik Hassasiyetler*, 53-70, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/307200> (Erişim Tarihi: 02.11.2019).

TELLAL, Erel “Rusya Suriye’de Ne Arıyor?”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2015, Cilt: 70, Sayı: 4, 1047-1050

YAZICI, Nuri, “Ayn El-Arap Kuşatması Bağlamında Uluslararası İlişkilere Bir Bakış”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2018, Cilt: 5, Sayı: 2, 59-77.

YEŞİLTAŞ, Murat, “İdlib’de Kritik Eşik”, <https://www.setav.org/idlibde-kritik-esik/>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

YEŞİLTAŞ, Murat, “Rakka Operasyonu Bağlamında Üç Senaryo”, <https://www.setav.org/rakka-operasyonu-baglaminda-uc-senaryo/>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

YEŞİLTAŞ, Murat, “İç Savaşa Komşu Olmak Türkiye’nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti”, *SETA*, Ağustos 2015, http://file.setav.org/Files/Pdf/20150827110513_sinir-guvenligi.pdf (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

YEŞİLTAŞ, Murat, Ömer Behram Özdemir, Rıfat Öncel, Sibel Düz ve Bilgehan Öztürk, “Sınırdaki Düşman: Türkiye’nin DAİŞ ile Mücadelesi”, *SETA* http://file.setav.org/Files/Pdf/20160609175520_sinirdaki-dusman-turkiyenin-dais-ile-mucadelesi-pdf.pdf (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

YEŞİLTAŞ, Murat, Merve Seren ve Necdet Özçelik, “Fırat Kalkanı Harekâtı, Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler”, *SETA*, 2017, https://setav.org/assets/uploads/2017/10/R91_FKA.pdf (Erişim Tarihi: 30.10.2019).

YILMAZ, Gökhan “Fırat Kalkanı Harekâtının İcrası”, 2017, https://www.academia.edu/36492397/FIRAT_KALKANI_HAREKATININ_GEL%C4%B0%C5%9E%C4%B0M%C4%B0_VE_SONUCU (Erişim Tarihi: 30.10.2019).

YÜCEL, Hasan, “Hukuki Açından ABD’nin PKK/YPG’ye Silah Yardımı”, *SETA Perspektif*, 2018, Sayı: 186, 1-7.

İnternet

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Resmî İnternet Sayfası, “10 Soruda Zeytin Dalı Harekâtı” <https://kdk.gov.tr/haber/10-soruda-zeytin-dali-harekati-zeytin-dali-harekati-nedir/668> (Erişim Tarihi: 30.10.2019).

BBC İnternet Sayfası, “Suruç’ta katliam: 31 ölü, 104 yaralı”, 21.07.2015, www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150720_suruc_saldiri (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

BBC İnternet Sayfası, “Paris saldırıları: En az 127 kişi hayatını kaybetti”, 14.10.2015, www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151113_paris_saldiri/ (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

BBC İnternet Sayfası, “Davutoğlu: Sultanahmet’teki saldırının faili yabancı uyruklu DEAŞ üyesi”, 12.01.2016, www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160112_sultanahmet_patlama/ (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

BBC İnternet Sayfası, “İdlib nerede ve neden önemli?”, 28.02.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40292346> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki
Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları

BBC İnternet Sayfası, “İtalyan basınından Avrupa’ya Aylan Kurdi eleştirisi”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_italya_basin_aylan_kurdi (Erişim Tarihi: 02.11.2019).

Congressional Research Center, 25.03.2019, “Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response”, <https://fas.org/spp/crs/mideast/RL33487.pdf> (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

Foreign Policy, 25.11.2019, “No ‘End Date’ for U.S. Troops in Syria”, <https://foreignpolicy.com/2019/11/25/no-end-date-for-u-s-troops-in-syria/> (Erişim Tarihi: 03.01.2020).

Genelkurmay Başkanlığı Resmî İnternet Sayfası, “Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı Basın Açıklaması”, 20 Ocak 2018, http://www.tsk.tr/BasinFaaliyetleri/BA_47 (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

Generational Dynamics İnternet Sayfası, “Turkey’s ‘Operation Euphrates Shield’ Turns-Into Full-Scale Invasion of Syria”, (August 2016), <http://www.generationaldynamics.com/pg/xct.gd.e160826.htm> (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

Haberler, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: İdlib'den gelen göç dalgasına ilişkin tedbirimizi aldık”, <https://www.haberler.com/cumhurbaskani-erdogan-idlib-den-gelen-goc-12861985-haberi/> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

Habertürk Gazetesi İnternet Sayfası, “ABD, Rusya ve İran’ın Suriye’de üs kurma yarışı”, 08.10.2018, <https://www.haberturk.com/abd-rusya-ve-iran-in-suriye-de-kacussu-var-2171458> (Erişim Tarihi: 03.11.2019).

Hürriyet Gazetesi İnternet Sayfası, “Sincar nerede ve neden önemli? İşte Sincar’ın haritadaki konumu”, 19.03.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/sincar-nerede-sincar-harita-uzerinde-neresi-40777619> (Erişim Tarihi: 01.11.2019).

Mynet Haber Sitesi, “MSB: Barış Pınarı Harekâtı’nda 2 binden fazla mayın ve EYP etkisiz hale getirildi”, <https://www.mynet.com/msb-baris-pinari-harekatinda-2-binden-fazla-mayin-ve-eyp-etkisiz-hale-getirildi-110106176709> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

Milliyet Gazetesi İnternet Sayfası, “Ankara’da patlamada son rakam açıklandı!”, 13.10.2015, www.milliyet.com.tr/ankara-da-patlama-95-kisi-oldu-gundem-2129787/ (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

Mülteciler Derneği İnternet Sayfası, “Avrupa Birliğinden 3 milyar Euro geldi mi?” <https://muletciler.org.tr/avrupa-birliginden-3-milyar-euro-geldi-mi/> (Erişim Tarihi: 02.11.2019).

NTV İnternet Sayfası, “İstanbul İstiklal Caddesi’nde patlama”, 20.03.2016, www.ajanshaber.com/istiklal-caddesinde-patlama-haberi/341718/ (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

NTV İnternet Sayfası, “SON DAKİKA... Cumhurbaşkanı Erdoğan-ABD Başkan Yardımcısı Pence görüşmesi sona erdi”, 17.10.2019, <https://www.ntv.com.tr/dunya/bestepedeki-kritik-gorusme-sona-erdi,b9k9K3BMm0qGNA7PhgBuNw> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

Ombudsman İnternet Sayfası, “Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalat Divanı Statüsü”, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

Sabah Gazetesi İnternet Sayfası, “Operasyona neden Zeytin Dalı adı verildi? Cumhurbaşkanı Erdoğan açıkladı...”, 24.01.2018, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/01/24/cumhurbaskani-erdogan-44-muhtarlar-toplantisinde-konusuyor> (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, “Türkiye’nin Terörizmle Mücadele Alanındaki Uluslararası Çalışmalara Katkısı”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-terorizmle-mucadele-alanindaki-uluslararası-calismalara-katkisi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 02.11.2019).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, “Dışişleri Bakanı Davutoğlu “BM Güvenlik Konseyi’ni Daha Fazla Geç Kalmadan İnsani Duruma Çözüm Bulacak Güçlü Bir Karar Almaya Çağırıyorum”, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu_-bm-guvenlik-konseyi_ni-daha-fazlagec-kalmadan-insani-duruma-cozum-bulacak-guclu-bir-karar-almaya-.tr.mfa (Erişim Tarihi: 02.11.2019).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, “Türkiye’nin Suriye İhtilafına Yaklaşımı”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 08.11.2019).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, “Türkiye Suriye Siyasi İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 08.11.2019).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Resmî İnternet Sitesi, “Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler” http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim Tarihi: 02.11.2019).

T.C. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Resmî İnternet Sayfası, “30 Kasım 2016 tarihli MGK toplantısı Basın Açıklaması”, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kasim-2016-tarihli-toplantisi>, (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

T.C. Millî Savunma Bakanlığı, “Rusya Federasyonu ile Varılan Mutabakat Hakkında Basın Bilgilendirme Toplantısı Düzenlendi”, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/23102019-82506> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

The Clarion Project İnternet Sayfası, Special Report “The Islamic State”, <https://www.clarionproject.org/.../islamic-state-isis-factsheet-1.pdf> (Erişim Tarihi: 28.12.2019).

TRT Haber Sayfası, “Telabyad ve Rasulayn’da 42 köy terörden arındırıldı”, 13.10.2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/telabyad-ve-rasulaynda-42-koy-terorden-arindirildi-435614.html> (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

UNHR, Resmî İnternet Sayfası “Syria Regional Refugee Response” <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (Erişim Tarihi: 02.11.2019).